

Araştırma Makalesi / Research Article

20. Yüzyılın Kadın Başbakanları: Margaret Thatcher ve Tansu Çiller'in Karşılaştırması*

Hazal Eroğlu¹, Niran Cansever²

Öz

Temsil ve katılım süreçlerine kadınların katılımı, kadınların çeşitli mücadeleleri sonrasında zamanla gerçekleşmiştir. Üst düzey siyasi yönetim kadrolarında 1960'lardan günümüze kadar uzun veya kısa süreli hükümet başkanı olarak göreve gelmeye başlayan kadınlar, ülkelerinde ve dünyada önemli bir yer edinmiştir. Erkeklerle kıyasla sayıca az olan kadın hükümet başkanları, siyaset mekanizmasını ulusal ve uluslararası alanda etkilemiştir. Çalışmada ülke ve dünya siyasetlerini etkileyen kadın hükümet başkanı örneği olarak 1979 – 1990 yıllarında görev yapan İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ile 1993 – 1996 yıllarında görev yapan Türkiye Başbakanı Tansu Çiller karşılaştırılmıştır. Söz konusu kadın hükümet başkanları; ideolojik olarak sağda yer alan partilerden ülkelerinin ilk kadın başbakanı seçilmiş ve art arda göreve gelmiştir. Margaret Thatcher'ın başbakan olarak siyaseti bırakmasının ardından Tansu Çiller başbakan olarak göreve başlamıştır. Erkek egemen siyaset mekanizmasında kadın hükümet başkanı olarak öne çıkan Margaret Thatcher ve Tansu Çiller'in; hayatları, siyasal kariyerleri, başbakanlık dönemleri, politika ve söylemleri nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum çalışması kullanılarak karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmada, veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Farklı tarihlerde ve farklı dönemlerde başbakan olarak görev yapan söz konusu kadın başbakanlar; söylem, politika ve ideolojik olarak benzerken; başbakan olma süreçleri ve siyasal kariyerlerinde yükselme süreçleri, görev süreleri ve başarıları bakımından farklılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Margaret Thatcher, Tansu Çiller, Doğru Yol Partisi, Muhafazakâr Parti, Kadın Başbakanlar.

20th Century Women Prime Ministers: A Comparison of Margaret Thatcher and Tansu Çiller

Abstract

Women's participation in representation and participation processes has been realized over time after various struggles of women. From the 1960s to the present day, women have taken office as long- or short-term heads of government in senior political management positions and have gained an important place in their countries and the world. Women heads of government, who are fewer in number compared to men, have influenced the political mechanism both nationally and internationally. In this study, Margaret Thatcher, Prime Minister of the United Kingdom between 1979 and 1990, and Tansu Çiller, Prime Minister of Turkey between 1993 and 1996, are compared as examples of women heads of government who have influenced national and world politics. These women heads of government were elected as the first female prime ministers of their countries from parties ideologically on the right and took office successively. After Margaret Thatcher left politics as prime minister, Tansu Çiller took office. The lives, political careers, prime ministerial periods, policies, and discourses of Margaret Thatcher and Tansu Çiller, who came to the fore as female heads of government in the male-dominated political mechanism, were compared using a holistic multiple case study from qualitative research methods. In the study, document analysis was used as a data collection technique. These women prime ministers, who served as prime ministers on different dates and in different periods, were similar in terms of discourse, politics, and ideology; however, they differed in terms of their processes of becoming prime minister and their rise in their political careers, their terms of office and their achievements.

Keywords: Margaret Thatcher, Tansu Çiller, True Path Party, Conservative Party, Woman Prime Minister

* Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Niran Cansever danışmanlığında Hazal Eroğlu tarafından "Thatcher ve Çiller Örneğinde Kadın Başbakanların Karşılaştırmalı Analizi" başlığı ile tamamlanarak 03.08.2023 tarihinde savunulan Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, hazal.eroğlu32@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7966-459>

² Sorumlu Yazar (Corresponding Author), Dr. Öğr.Ü., Süleyman Demirel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi B., nirancansever@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7067-8779>

Atıf/Cite as: Eroğlu, H., Cansever, N. (2025), 20. Yüzyılın kadın başbakanları: Margaret Thatcher ve Tansu Çiller'in karşılaştırması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2025, 43 (1), 65-93.

© 2025 Hacettepe Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

The study compares Margaret Thatcher, Prime Minister of the United Kingdom between 1979 and 1990, and Tansu Çiller, Prime Minister of Turkey between 1993 and 1996, as examples of women heads of government who influenced national and world politics. The study's main purpose is to analyze comparatively the prime ministerial terms of Thatcher, who served as Prime Minister for three consecutive terms in the UK, and Çiller, who served as Prime Minister in Turkey by forming three governments. This comparison will be based on the lives, political careers, policies and discourses, and electoral successes of the two women leaders, covering their prime ministerial terms.

In the study, descriptive holistic multiple case study design, one of the qualitative research methods, was utilized. Multiple holistic case studies, one of the descriptive case study types, were used. Descriptive case studies are used to describe an intervention or phenomenon in the real-life context in which it occurs. This research design aims to clarify the findings by comparing the situations and to see the patterns more clearly. For this purpose, it is possible to define situations/phenomena comparatively by using multidimensional data collection techniques and descriptive, sampling, or comparative analyses. Comparison is used by comparing more than one situation/phenomenon/institution.

In the study, document analysis was used as a data collection technique. Document analysis is the examination of written documents containing information about the phenomenon/situation to be investigated. While descriptive case studies are very convenient and even advantageous to use comparison as a method, it is also suitable for document analysis as a data collection method. In this context, research on the subject, books, biographies, Turkish Statistical Institute (TÜİK) data, Margaret Thatcher Foundation website, party documents of the relevant political parties, leaders' discourses, and newspaper articles were utilized as data sources.

Thatcher and Çiller were deemed worthy of comparison because they served in different countries and periods, they were the first female prime ministers in their countries, they stood out as important political actors in a male-dominated political mechanism, they belonged to parties on the (center) right of the ideological spectrum, and they served in office for close periods. Studies examining the rise of women to the position of head of government in the international literature on a few women political leaders and in the national literature on a single woman leader have generally examined the impact of family ties, their level of education, their political experience and careers, their political language and discourse, their policies and the results of their policies, their contribution to the women's movement, their impact on the political mechanism, their media coverage, and the political, social and economic conditions of their countries. This study, on the other hand, compares two women leaders who adopted a similar political ideology, succeeded in having a say in the mechanism of political representation in a country with different political and cultural characteristics, and were influential in the politics of the country in question in terms of the factors affecting their rise in their political careers, their contributions to political life, how they influenced the political mechanism and their political discourses.

While the struggles of women political actors for party leadership were similar, the stages of their political careers, their policy and electoral successes, and the duration of their stay in power and opposition differed. It can be said that the dynamics shaping the economic, domestic, and foreign policies and discourses of the leaders are the ideological line of their political parties, the impact of country and world conditions, and their leadership styles. However, it can be said that the influence of Thatcher's female leadership is much more dominant than that of Çiller. While the UK struggled with the economic crisis and trade union movements during Thatcher's uninterrupted prime ministership between 1979-1990, Turkey struggled with high inflation, terrorist incidents, and political instability during Çiller's prime ministership between 1993-1995. While the struggle of the women prime ministers, who focused on the fight against inflation in their economic policies, against the economic crisis was similar, the success of the economic policies they implemented within the scope of this struggle differed. Both leaders advocated liberal economic policies and a free market economy. While Thatcher's economic policies yielded positive results, Çiller's economic policies were not successful. As a staunch advocate of free market economy, Thatcher broke the power of trade unions, privatized state enterprises, and liberalized financial markets. Çiller similarly adopted liberal economic policies and emphasized privatization; however, he could not make as radical reforms as Thatcher. While Thatcher stayed in power for a much longer period and had the chance to implement her policies more comprehensively, Çiller could not fully implement her policies and create a similar impact due to her service in coalition governments, the shorter duration of her political career, and the difficult conditions of the period.

When the economic, domestic, and foreign policies of Thatcher and Çiller are analyzed, it is seen that the policies implemented are more similar as well as different. Within the scope of domestic policies, policies towards higher education institutions in the field of education, policies involving privatization in the field of health, housing policies in local governments, their success in the policies implemented in the fight against terrorism and the legislative amendments made to solve the domestic problems of the countries show similarities. Although the domestic policies implemented by these women prime ministers were similar, their policy achievements in the areas of health and local governments differed. In terms of foreign policies, while the female prime ministers' relations with the EEC/EU differ, their communication with other countries in terms of national interests, their attitudes and achievements in defense policies are similar. Thatcher changed Britain profoundly. Although she initially drew reactions with her economic policies in the UK, the benefits of her policies were seen in the long run and her economic policy approach was adopted by many countries and political leaders.

Thatcher adopted a decisive, tough and uncompromising leadership style and was known as the Iron Lady, reflecting this. Instead of displaying feminine characteristics in male-dominated politics, she adopted traditional male leadership traits, had very few female ministers in her cabinet and kept her distance from women's movements. Çiller, on the other hand, adopted a softer leadership style, emphasizing her academic identity and her image as a western woman. She tried to draw a profile that balanced both modern and traditional values. Although Thatcher did not make an active effort to pave the way for women politicians, she broke the prejudices against women politicians as the first female prime minister in the UK. With her political success, she showed that women can succeed in the highest political positions. Although Çiller, like Thatcher, did not carry out systematic reforms on women's rights, she contributed to the acceptance of women politicians in conservative right-wing politics and set an important example of female leadership in Turkish politics. Although equality between women and men in politics has not been fully achieved in both countries, women politicians have increased in the UK after Thatcher, and women prime ministers such as Theresa May (2016-2019) and Liz Truss (2022) from the Conservative Party have taken office. In Turkey, on the other hand, there has not been a significant increase in the representation of women in high-level politics after Çiller. Moreover, women politicians are still rarely in party leadership and prime ministerial positions, while debates on women's quotas in local and national politics continue.

As a result, Thatcher and Çiller, the first female prime ministers of their countries, who served in similar terms, differed in their interest in politics, their time of joining politics, their experiences in politics and government, and their success in rising in their political careers. While the factors in their rise to party leadership, their party leadership election processes, and their policies during the prime ministership period were similar, their electoral successes and prime ministerial terms differed. Both women leaders are politicians who succeeded in becoming the first female prime minister in their respective countries in the field of center-right conservative politics in male-dominated politics. They have left a political mark in their countries in the position of "prime ministership", one of the most important representation mechanisms with the image of a strong female prime minister by attracting attention nationally and internationally with their clothing styles, hairstyles, and accessories in the male-dominated political mechanism. Both leaders managed to exist in male-dominated politics in their respective periods, but they were limited in transforming the system. While Thatcher's impact on British politics was more lasting, Çiller's impact in Turkey was more symbolic. Both examples show that the presence of women leaders alone is not enough to change the male-dominated structure of politics; more systematic and structural changes are required.

GİRİŞ

Erkek egemen siyaset mekanizmasında kadınların temsil ve katılım süreçlerinde yer alması, kadınların mücadelesi sonrası gerçekleşmiştir. Farklı tarihlerde oy hakkı ve seçimlere katılma hakkı elde eden kadınlar, siyasal süreçlere aktif katılmaya başlamış ve 1960 sonrasında üst düzey siyasi yönetim kadrolarında önemli siyasi aktörler olarak öne çıkmıştır.

En önemli temsil mekanizması olarak hala erkek egemenliğinde olan hükümet başkanlığı konusunda dünyadaki genel resmi görmek ve ülkelerinin ilk kadın başbakanları olarak Thatcher ve Çiller'in önemini kavramak amacıyla, 1960–2023 yıllarında görev yapmış olan kadın hükümet başkanlarının sayısına bakılmıştır. 1960–2023 yılları arasında parlamenter, başkanlık veya yarı başkanlık sistemi ile yönetilen 55 ülkede 83 kadın siyasal aktör, hükümet başkanı olarak görev yapmıştır (BBC News, 2015; Eroğlu ve Cansever, 2023; Euronews, 2019; Global Women Leader, 2024; ThoughtCo, 2019; Worldwide Guide to Women in Leadership, 2017). Söz konusu 83 kadın hükümet başkanından sadece 7'si siyaset ailelerinden geldiği için temsil mekanizmasında yükselmelerinde kolaylaştırıcı etki yaptığı söylenebilirken, geri kalanı siyasete ilgi ve deneyimleriyle bu pozisyona yükselmiştir (Eroğlu ve Cansever, 2023). Benzer şekilde 1960 – 2023 döneminde uzun süreli veya kısa süreli görev yapan kadın hükümet başkanı sayıları yıllara göre değişiklik göstermiştir. Statista (2023) tarafından açıklanan verilere göre, 1960 – 2009 yılları arasındaki kadın hükümet başkanı sayıları 1 ila 10 kişi arasında iken, 2010 yılından 2023 yılına kadar 10 kişinin altına düşmemiştir. Böylece kadınlar geçmiş yıllardan günümüze kadar erkek egemen siyaset ve temsil mekanizmasında hükümet başkanlığı pozisyonuna yetersiz sayılarda da olsa yükselmeyi başarmıştır.

Kadın hükümet başkanı 1960'larda ilk olarak sol ideolojik çizgide yer alan siyasal partilerde görülürken, 1970'lerden sonra ise sağ ideolojik çizgide yer alan siyasal partilerde de görülmeye başlamıştır. İdeolojik konumları bakımından kadın siyasi liderlerin 6'sı merkez, 35'i sol, 30'u ise sağ ideolojik çizgide bulunan siyasal partilerde yer almaktadır. 11 kadın hükümet başkanının ise siyasal partisi (bağımsız) bulunmamaktadır. Dünyadaki genel eğilime bakıldığında, merkezden ziyade siyasal eğilimi belirgin olarak sağ ve sol ideolojik çizgide olan kadın siyasal liderlerin hükümet başkanı olarak temsil pozisyonuna yükseldiği söylenebilir (Eroğlu ve Cansever, 2023). Ancak İngiltere'de 1979–1990 yılları arasında Muhafazakâr Parti liderliğinde Margaret Thatcher; Türkiye'de ise 1993–1996 yılları arasında Doğru Yol Partisi (DYP) liderliğinde Tansu Çiller ülkelerinde merkez sağ çizgisinde konumlanan siyasal partilerde genel başkan ve ilk kadın başbakan olmayı başarmışlardır.

Araştırmada söz konusu iki siyasal parti muhafazakâr, merkez sağ ideolojik çizgide konumlanmıştır. Gerek web sayfalarında gerekse parti belgelerinde kendilerini tanımlama biçimleri ve daha önce söz konusu siyasal partilerle ilgili çalışmalar iki partinin de açıkça merkez sağ ve muhafazakâr ideolojik konumda olduğunu göstermektedir. Merkez sağ, demokrasi, liberalizm, muhafazakârlık, milliyetçilik, ideolojik arka planı olan, özellikle kültürel anlamda muhafazakârlığı, ekonomik anlamda liberalizmi, geleneklere bağlı kalarak modernleşmeyi savunan siyasal bir konumdur (Cansever, 2019). Margaret Thatcher Foundation web sitesinde bulunan 1976-Doğru Yaklaşım Belgesinde partinin merkez sağda konumlanan muhafazakâr bir parti olduğunu açıkça vurgulamıştır. DYP kurulduğunda merkez sağ ideolojik çizgide yer alan muhafazakâr olan kendisinden önce varlık gösteren Demokrat Parti ve Adalet Parti'sinin devamı olduğunu vurgulamıştır (Cansever ve Kiriş, 2021). DYP parti dökümanları bakımından, 1995 öncesinde daha muhafazakâr-milliyetçi bir siyasal kimliğe sahip olduğu halde; 1995 sonrasında dünya ve Türkiye koşullarının da etkisiyle liberal bir çizgiye kaymıştır. 1995'ten sonra bütün parti

belgelerinde serbest piyasa ekonomisine ve özelleştirmeye önem verdiğini vurgulamış daha liberal politikalar benimsemiştir (Cansever ve Kiriş, 2021).

Thatcher'ın siyaseti bıraktığı dönemin ardından Çiller, Türkiye'de parti lideri ve başbakan olarak göreve başlamıştır. Söz konusu kadın başbakanlar ülkelerinde ilk kadın başbakan olmaları, erkek egemen siyaset mekanizmasında önemli siyasal aktörler olarak öne çıkmaları, ideolojik yelpazede (merkez) sağda bulunan partilerde yer almaları ve yakın dönemlerde görevde bulunmaları nedenleriyle karşılaştırılmaya değer görülmüştür. Kadınların hükümet başkanlığına yükselmeleri uluslararası literatürde birkaç kadın siyasal lider özelinde, ulusal literatürde ise tek kadın lider özelinde inceleyen çalışmalar genel olarak; aile bağlarının etkisi, eğitim düzeyleri, siyasal deneyim ve kariyerleri, politik dil ve söylemleri, politikaları ve politikalarının sonuçları, kadın hareketine katkısı, siyaset mekanizmasına etkileri, basında yer alışı biçimleri, ülkelerinin siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları incelenmiştir (Arat, 1998; Bülbül, 2019; Demirkürek, 2011; Jalalzai, 2004; Jalalzai, 2014; Müller ve Vercesi, 2017; Özdikmen, 2021; Paxton ve Hughes, 2007; Tali, 2022; Yılmaz, 2016). Bu araştırma ise benzer siyasal ideolojiyi benimsemiş, birbiri ardından siyasal temsil mekanizmasında farklı siyasal ve kültürel özelliklere sahip ülkede söz sahibi olmayı başarmış ve söz konusu ülke siyasetinde etkili olmuş iki kadın lideri; *siyasal kariyerlerinde yükselmelerini etkileyen faktörler, siyasal hayata katkıları, siyaset mekanizmasını ne yönde etkiledikleri ve politika söylemleri* açısından karşılaştırmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın temel amacı, İngiltere'de 1979–1990 yılları arasında üç dönem boyunca üst üste Başbakanlık görevi yapan Thatcher ile Türkiye'de 1993–1996 yılları arasında üç hükümet kurarak Başbakanlık görevi yapan Çiller'in başbakanlık dönemlerinin karşılaştırılmalı olarak analiz edilmesidir. Söz konusu karşılaştırma iki kadın liderin başbakanlık dönemlerini kapsayacak şekilde hayatları, siyasal kariyerleri, politika ve söylemleri, seçim başarıları üzerinden yapılacaktır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici bütüncül çoklu durum çalışması deseninden faydalanılarak karşılaştırma yapılmıştır. Durum çalışması türlerinden olan betimleyici (descriptive), durum çalışması desenlerinden çoklu bütüncül durum çalışması (holistic multiple case studies) kullanılmıştır (Yin, 2018). Durum çalışmalarında bir duruma ilişkin ortam, bireyler, olaylar, süreçler, kurumlar vb. değişkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu/olguyu nasıl etkiledikleri/etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021; Paker, 2015). Betimleyici durum çalışmaları, bir müdahale veya olguyu ortaya çıkardığı gerçek hayat içinde betimlemek için kullanılır. Durum çalışmasının desenlerinden olan çoklu durum çalışması araştırmacıya, durumlar içi ve durumlar arası farklılıkları keşfetme olanağı vermektedir. Bu araştırma deseninde amaç, durumları karşılaştırarak bulguları berraklaştırmak ve örüntüleri daha net görmektir. Bunun için çok boyutlu veri toplama teknikleri ile betimleme, örnekleme veya karşılaştırmalı analizler kullanılarak; durumları/olguları karşılaştırmalı olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Birden fazla durum/olgu/kurum karşılaştırılarak, karşılaştırma bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Yin'e göre (2018), siyaset bilimi alanında çoklu durum çalışmaları, bir metodoloji olarak kabul edilmekte ve karşılaştırma olarak adlandırılmaktadır.

Çalışmada, veri toplama tekniği olarak *doküman incelemesi* kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen olgu/durum hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin incelenmesidir (Mogalakwe, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Doküman incelemesi yöntemi uygulanırken;

dokümana ulaşma, orijinallliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları takip edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Betimleyici durum çalışmaları yöntem olarak karşılaştırma kullanmaya çok elverişli hatta avantajlı iken veri toplama yöntemi olarak da doküman incelemesine uygundur (Yin, 2018). Bu kapsamda veri kaynakları olarak; konuya ilişkin yapılan araştırmalar, kitaplar, biyografiler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri, Margaret Thatcher Foundation web sitesi, ilgili siyasal partilerin parti dokümanları, liderlerin söylemleri ve gazete haberlerinden faydalanılmıştır.

İncelenen dokümanlar şu şekildedir; Çiller'in başbakanlık görevi öncesinde siyasal parti içinde uzun süreli bir deneyimi olmadığı düşünüldüğünden çalışma kapsamında başbakanlık ve kısa süreli muhalefette olduğu dönemlerdeki politika ve söylemlerine odaklanılmıştır. Ancak Thatcher'in başbakan olmadan önce uzun bir siyasal kariyer deneyimi olduğundan, siyasal kariyerinde nasıl yükseldiğini politik söylemleri üzerinden anlamak amacıyla; Margaret Thatcher Foundation web sitesinde bulunan 1945 yılındaki Sleaford konuşması, 1975 yılında parti lideri seçilmesinin ardından verdiği röportaj, muhalefet liderliği dönemindeki 1976 yılındaki Kensington Belediye binasındaki konuşması incelenmiştir. Thatcher'in başbakanlık dönemi (1979–1990) *ekonomi politikaları* incelenirken Margaret Thatcher Foundation web sitesinde bulunan 1979-1980-1981-1984-1985 Bütçeleri ve The World Bank web sitesinde bulunan başbakanlık dönemi GSYİH analiz edilmiştir. Çiller'in başbakanlık dönemi (1993–1996) ekonomi politikaları incelenirken Başkanlık Basın Merkezi tarafından yayınlanan Tansu Çiller'in 1993–1994–1995 yılları konuşmaları, The World Bank web sitesinden başbakanlık dönemi GSYİH, Youtube sitesinden TRT Arşiv ve Odatv kanallarında bulunan 5 Nisan Kararları ile ilgili yayınlar ve Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete web sitesi incelenmiştir.

İç politikalar kapsamında Margaret Thatcher Foundation web sitesinde bulunan 1984 Muhafazakâr Parti konferans konuşması, 1983 Genel Seçim Bildirgesi ve Başkanlık Basın Merkezi tarafından yayınlanan Tansu Çiller'in 1993–1995 yılları konuşmaları, T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete web sitesi incelenmiştir. *Dış politikalar* kapsamında ise Margaret Thatcher Foundation web sitesinde bulunan 1979-Avrupa Gençlik Mitinginde Konuşma, Avrupa Konseyi basın toplantısı, 1980-Muhafazakâr Parti Konferans konuşması, 1982-Muhafazakâr Miting konuşması, 1984- Televizyon röportajı, 1986-Avam Kamarası konuşması, 1988-Avrupa Koleji konuşması, 1990- Avrupa Konseyi konuşmaları ve milletvekili istifa mektubu incelenmiştir. Başkanlık Basın Merkezi tarafından yayınlanan Tansu Çiller'in 1993–1995 yılları konuşmaları, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi web sitesinden 1996 yılı Doğru Yol Partisi ile Anavatan Partisi Ortak Hükümet Protokolü, Doğru Yol Partisi Yayınları tarafından 2002 yılında yayınlanan Prof. Dr. Tansu Çiller Değişim ve Demokrasi Söylemleri başlıklı kitapta 1998-Panel konuşması, 1999-Basın Toplantısı, 2002- İl Başkanlığı konuşması ve tören konuşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi tarafından 1995 yılında yayınlanan "Doğru Yol Partisi 12 Yaşında" adlı kitapta 1995-Toplantı konuşması incelenmiştir. *Seçim başarılarını* analiz etmek için; Electoral Calculus web sitesinden 1979, 1983, 1990 yılları İngiltere Genel Seçim verileri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan Milletvekili Genel Seçim Seçimleri 1932–2011 başlıklı yayını ve web sitesinden faydalanılarak 1995, 1999, 2002 yılları Türkiye Genel Seçim verileri ile Inter Parliamentary (IPU) verileri incelenmiştir. Ayrıca erkek egemen siyaset mekanizmasında söz konusu siyasal aktörlerin bir kadın olarak siyasette varlık göstermeye çalışırken benzer ne gibi zorluklarla karşılaştıklarına dair karşılaştırma yapılabilmesi için; kişisel yaşamlarını, aile hayatlarını, ilgi alanlarını ve giyim tarzlarını konu alan haberler belirli bir haber sitesi olmaksızın internette ilgili haberler başbakanlık dönemi kapsamında taranmıştır.

2. SAĞ SİYASETİN KADIN BAŞBAKANLARI: THATCHER VE ÇİLLER'İN SİYASAL LİDERLİK SERÜVENLERİ

2.1. Eğitim ve Siyaset Öncesi Kariyerleri

Margaret Thatcher ve Tansu Çiller farklı ülkelerde, farklı kültürlerde yetişmiş, farklı eğitim alanlarında uzmanlaşmıştır. 1925 yılında İngiltere'nin Grantham Kasabasında doğan Thatcher, İngiliz eğitim sistemi içinde yetişmiştir. Üniversite eğitimini kimya alanında tamamlamış, mezuniyet sonrası çeşitli laboratuvarlarda kimyager olarak çalışmıştır (Aitken, 2013; Cannadine, 2017). Üniversitenin ilk yıllarında Oxford Üniversitesi Muhafazakârlar Derneği'ne katılan Thatcher (Blundell, 2008) dernek içerisinde aktif rol alarak, üniversitenin ikinci yılında Oxford Üniversitesi Muhafazakârlar Derneği başkanı olmuştur (Aitken, 2013; Cannadine, 2017). Dernek faaliyetlerinin yanı sıra kendi kasabası olan Grantham'da 1945 yılı seçimlerinde Muhafazakâr Parti'den aday olan milletvekilinin ön konuşmacısı olmuştur (Margaret Thatcher Foundation, 1945; Thatcher, 1995). Mezuniyetinin ardından iş hayatında da dernek faaliyetlerine devam eden Thatcher, bu süreçte Muhafazakâr Parti konferanslarına da katılmıştır (Lewis, 1975). Aynı dönemde aktif olarak siyasal faaliyetlerde de bulunmuş, kimya ve siyaset dışında hukuk eğitimi almış, vergi hukuku alanında uzmanlaşarak avukatlık yapmıştır (Blundell, 2008).

1946 yılında İstanbul'da doğan Çiller ise Amerikan eğitim sistemi içinde yetişerek ekonomi alanında uzmanlaşmıştır (Bildirici, 1998). Lisansüstü eğitimi sonrasında Dünya Bankası'nda ve Amerika'da bir üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Daha sonra Türkiye'de 1974 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak kariyerine başlayan Çiller, 1977 yılında doçent, 1982 yılında profesör olmuştur. Akademik kariyerinin yanı sıra İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odası, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) ve İstanbul Belediye Başkanı'na danışmanlık yapmıştır (Bildirici, 1998). Çeşitli kurum ve kuruluşlara, siyasi kişilere danışmanlık yaptığı bu dönemde siyasetçilerle yakın ilişki kurmuş ve siyasetle ilgilenmeye başlamıştır (Erel ve Bilge, 1994). Bu durum Çiller'in tanınırlığını arttırmış ve siyasal kariyer sürecine olumlu etki sağlamıştır. Thatcher'ın da kendi mesleğinin dışında farklı eğitimler alarak kendini geliştirmesi, mevzuat bilmesi, vergi avukatlığı yapması siyasal kariyer süreçlerinde öne çıkmasında etkili olmuştur (Lewis, 1975). Thatcher üniversite yıllarından itibaren doğrudan siyasetle ilgiliyken, Çiller profesör olduktan sonra siyasetle ilgilenmeye başlamıştır.

2.2. Farklı Dönem ve Ülkede İki Kadının Siyaset Yolculuğu

Thatcher'ın 1949 yılında Muhafazakâr Parti Datford Bölgesi üyeliği kabul edilmiştir. 1950'li yıllarda kadınlar siyaset mekanizmasında var olma konusunda zorluklar yaşamıştır. Thatcher'da bu zorlukları 1954, 1957, 1958 yıllarında çeşitli seçim bölgelerine adaylık başvurusu sürecinde yaşamıştır. Kısa aday listelerine alındığı seçim bölgelerinde (Thatcher, 1995) Thatcher'ın adaylığı, partideki erkek hâkimiyetinin seçim komiteleri üzerindeki egemenliği ve kadına yönelik ön yargıdan dolayı engellenmiştir (Aitken, 2013). Sonrasında muhafazakârları temsil eden en genç kadın olarak katıldığı iki genel seçimde milletvekili seçilememiştir (Aitken, 2013). 10 yıl sonra 1959 yılındaki genel seçimlerde ise verdiği zorlu mücadelenin ardından Londra'nın kuzeyinde büyük bir ilçe olan Finchley Bölgesi'nde Muhafazakâr Parti milletvekili seçilmiştir (Campbell, 2011). Muhafazakâr Parti içinde yükselişi, onun orta sınıf bir aileden gelmesi ve çalışkanlığıyla özdeşleşmiştir. Çiller ise 1990 yılında DYP lideri Süleyman Demirel'in partisine katılma teklifi ve bakanlık sözüyle siyasete girmiştir. Çiller, partide hızla ilerleyerek Genel İdare Kurulu'na seçilmiş ve partinin genel başkan yardımcısı olmuştur (Erel ve Bilge, 1994). 20 Ekim 1991 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde ise İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir. Söz konusu kadın siyasal

aktörlerin siyasal partilere üye olmaları ve milletvekili seçilme zamanları farklılık göstermiştir. Thatcher parti üyeliğinin ardından evlilik ve doğum süreçleriyle belirli bir süre siyasete ara vermiş, sonrasında adaylık başvurularının olumsuz sonuçlanmasıyla (Aitken, 2013) milletvekili seçilmesi uzun zaman almıştır. Ancak bu süreç içinde siyaset konusunda belli bir deneyim edinmiştir. Çiller ise parti üyeliğinin ardından çok fazla deneyim kazanmadan kısa bir süre sonra milletvekili seçilmiştir.

Söz konusu kadın siyasal aktörler milletvekili seçilmelerinin ardından çeşitli hükümet görevlerinde bulunmuştur. Thatcher ilk hükümet görevine, 1961 yılında Emeklilik ve Ulusal Sigorta Bakanlığında parlamenter müsteşar olarak atanmıştır (Blundell, 2008). 1964 yılında Muhafazakâr Parti'nin muhalefet konumuna gelmesiyle 1969 yılına kadar gölge kabinede¹ çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1964—1965 yılları arasında emekli maaşları gölge sözcüsü (Aitken, 2013), 1965—1966 yılları arasında konut ve arazi gölge sözcüsü (Moore, 2013) olarak görev yapmış, 1966 genel seçimlerinin ardından da hazine ve ekonomiden sorumlu gölge sözcüsü olarak atanmıştır (Lewis, 1975). 1967—1969 yılları arasında kadar yakıt ve enerjiden sorumlu gölge bakan olarak görev yapmıştır (Campbell, 2011). Aynı yıl Ekim ayında gölge eğitim bakanının istifası üzerine gölge eğitim bakanı olarak atanan Thatcher (Lewis, 1975), 1970 genel seçimlerinde Muhafazakâr Parti'nin iktidara gelmesiyle Eğitim ve Bilim Bakanı olarak siyasi kariyerine devam etmiştir. 4 yıllık bakanlık görevinin ardından Şubat 1974 genel seçimlerinde Muhafazakâr Parti yeniden muhalefete konumunda kalmış, Thatcher çevre gölge bakanı olarak atanmıştır. 1974 yılı Ekim ayında tekrar yapılan genel seçimlerde ise Muhafazakâr Parti muhalefette kalmayı sürdürmüştür. Thatcher bu sefer gölge kabinede yer almamış, 1975 yılında parti liderliğine seçildiği döneme kadar görevde kalacağı finans yasasından sorumlu yardımcı olarak atanmıştır (Thatcher, 1995). Çiller ise bakanlık güvencesiyle üye olduğu DYP'den 1991 yılında milletvekili seçilmesi sonrasında, Doğru Yol Partisi (DYP) — Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) Koalisyon Hükümeti'nde 1993 kadar Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapmıştır (Erel ve Bilge, 1994). Söz konusu kadın liderlerin parti liderliği öncesinde parti içi görev ve deneyimleri farklılık göstermiştir. Thatcher, parti liderliğinden önce Muhafazakâr Parti içerisinde 1961 yılından 1975 yılına kadar çeşitli görevlerde bulunmuş ve farklı deneyimler kazanmıştır. Çiller ise parti liderliği öncesinde sadece Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapmış ve fazla deneyim sahibi olmadan parti liderliğine yükselmiştir.

Thatcher ve Çiller, parti liderliği mücadelesinde, bulundukları siyasal partilere egemen olan erkek adaylarla yarışmış ve en fazla oyu alarak partilerinin ilk kadın parti lideri olmayı başarmışlar. 1966 yılından 1974 yılına kadar İngiltere'de gerçekleşen genel seçimlerde Muhafazakâr Parti'nin üç genel seçimi kaybetmesi partide liderlik değişimini gündeme getirmiştir. Thatcher parti liderliğine aday olmadan önce yaptığı bir konuşmada, kıdemli erkek politikacılardan oluşan Muhafazakâr Parti'nin bir kadını lider olarak seçmeye hazır olmadığını vurgulamıştır (Lewis, 1975). Sonrasında parti liderliğine aday olan Thatcher amacını, mevcut liderin başarısızlığı nedeniyle görevden alınması ve parti felsefesinin değişmesi olarak açıklamıştır. Parti felsefesinde ve politikasında değişiklik isteyen Muhafazakârlar, Thatcher'a destek olmuşlardır (Heppell, 2008). Şubat 1975 tarihinde gerçekleşen iki turlu parti liderliği seçiminde² Thatcher, tek kadın aday olarak mevcut parti lideri Edward Heath ve bütün erkek adayları geride bırakarak Muhafazakâr Parti'nin ilk kadın parti lideri olmuştur. Thatcher, kadın olmasından dolayı Muhafazakâr Parti'nin ilke ve amaçlarını desteklemek için oluşturulan ve kıdemli erkek Muhafazakâr politikacıların yaşamlarında belirgin bir yer tutan Londra'nın seçkin Mayfair bölgesindeki St James's Centilmen Kulüpleri gibi birçok muhafazakâr sosyal kulübe

alınmamıştır. Muhafazakâr düzenin geleneksel yetiştirme alanlarına girmemiş, savaş sonrasında görev yapan Muhafazakâr liderler gibi özel ve ücretli okula gitmemiş ya da silahlı kuvvetlerde görev yapmamıştır (Kwarteng, 2015). Fakat partideki deneyim ve başarıları bu durumu tersine çevirerek, Muhafazakâr Parti'nin ilk kadın lideri olmuştur. Hatta parti lideri seçildikten sonra Muhafazakâr Liderin Kulübü olarak anılan tamamı erkeklerden oluşan (Margaret Thatcher Foundation, 1975b) Carlton Kulübü'nden onursal üyelik teklifi almıştır (Lewis, 1975; Carlton Club History, 2024). Muhafazakârların kalesi olarak nitelendirilen söz konusu kulübün; Muhafazakâr Parti liderinin her zaman üye olması, üyeliğin partiye bağlılığın bir işareti olarak görülmesi ve kadınların üye olmasına izin verilmemesi gibi geleneklere sahip olduğu (Margaret Thatcher Foundation, 1975a) düşünüldüğünde Thatcher'ın erkek egemen siyaset mekanizmasında mücadelesi daha anlamlı hale gelmektedir. Ayrıca muhalefet lideri olarak başladığı görevinde uluslararası siyasette dikkat çekmeyi başarmıştır. 1976 yılındaki bir konuşmasında SSCB'ye karşı sert söylemlerinin (Margaret Thatcher Foundation, 1976a) ardından bir gazete (Sovyet Ordusu Gazetesi Red Star) Thatcher'ı eleştirmek ve kınamak için "Demir Leydi" adlandırmasını kullanmış, Thatcher bunu benimsemiş ve bu söylem ona atfen siyasi kariyeri boyunca kullanılmıştır (The Editors of New Word City, 2013).

Çiller'in DYP'nin Nisan genel başkanı ve doğrudan başbakan olma süreci ise, 17 Nisan 1993'te Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatıyla başlamış, dönemin DYP lideri ve Başbakan olan Süleyman Demirel'in 16 Mayıs 1993'te Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamasıyla, DYP'de genel başkan değişikliği söz konusu olmuştur. Bu süreçte Çiller parti liderliğine aday olmuş ve partililerden destek görmüştür. 13 Haziran 1993'te gerçekleşen parti liderliği seçiminde³ Çiller, Köksal Toptan ve İsmet Sezgin gibi Demirel'e yakınlıklarıyla tanınan DYP'nin köklü eski erkek siyasetçileriyle yarışmış ve seçimi kazanmıştır. Çiller DYP'nin ilk kadın parti lideri ve Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olmuştur. Kongrede Çiller parti delegeleri tarafından "*Sen demir leydi olacaksın*", "*Baba gitti, ana geldi*" sloganlarıyla destek görmüştür (Arcayürek, 2001, s. 21). Çiller, partiye katılmasından sadece 3 yıl sonra parti liderliğine yükselmiş ve DYP'nin iktidarda olmasından dolayı doğrudan Başbakan olarak göreve başlamıştır. Çiller'in parti liderliğine seçilmesi ve doğrudan başbakan olmasında partinin ve siyasal konjonktürün etkisi bulunmaktadır. Nitekim Çiller'in genel başkan olarak seçilmesi, uluslararası medyada Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girme konusundaki kararlılığının göstergesi olarak yorumlanmıştır (Bennett, 2010). Hem dünyada hem de Türkiye'de liberalleşme ve yeni sağ politikalara olan eğilim ile Türkiye'de koalisyonel çok kutuplu siyasal hayat ve merkez sağdaki rekabet, partiyi liberalleşmeye zorlamıştır (Cansever ve Kiriş, 2021). Ayrıca Türkiye'de koalisyonel dönemin yaşandığı süreçte, muhalefetin DYP'yi ihtiyar heyetine benzetmesi ve zaman tüneline kaldığını ifade etmesi ve partinin köy/kır partisi olarak görülmesi nedeniyle, DYP yeni bir kimlik ve imaj kazanmaya çalışmış, daha modern ve liberal görünerek kentli seçmenin desteğini çekmek istemiştir (Cansever ve Kiriş, 2021). Bu ortamda Çiller'in yükselişi, DYP'nin tek başına iktidar olabilmek (Brown, 1994) için kentli seçmen tabanının desteğini almak amacıyla parti imajını canlandırmak ve modernleştirmek isteğinin bir uzantısı olarak yorumlanmıştır.

Thatcher ve Çiller'in, parti alanının dışından yetiştiğini ve eski parti liderlerinden herhangi bir destek almadan parti liderliği seçimlerini kazandığını söyleyebiliriz. Ayrıca temel olarak siyasal partilerdeki değişim isteğinin kadın siyasal aktörlerin parti lideri olarak seçilmesinde etkili olduğu görülmektedir. Ancak Çiller'in siyasete girme ve yükselme sürecinde, 1990'lı yılların siyasal konjonktürünün etkisi kolaylaştırıcı etki yapmışken; Thatcher'ın parti liderliğine seçilmesi,

partideki kıdemi ve tecrübesinin yanı sıra bir önceki parti liderinin yönetim konusundaki başarısızlığı (Crines vd., 2016) etkili olmuş, Muhafazakâr Parti içinde yükselmesi uzun bir süreci ve mücadeleyi kapsamıştır.

Dünyada erkek egemen siyaset mekanizmasında kadınların çok yer alamadığı düşünüldüğünde, söz konusu iki kadın liderin hem partilerinin ilk kadın genel başkanı hem de ülkelerinde ilk kadın başbakan olmaları anlamlıdır. İngiltere’de Thatcher’in siyasette yükseldiği dönemde ulusal siyasette kadın temsiline bakıldığında, 1970 tarihinde yapılan genel seçimlerde Avam Kamarası’ndaki 630 milletvekilinin sadece 25’i kadın (IPU, 1970); 1974’te Şubat’ta yapılan genel seçimlerde Avam Kamarası’ndaki 635 milletvekilinin 23’ü kadın (IPU, 1974); Ekim 1974’te yapılan ikinci genel seçimlerde ise Avam Kamarası’ndaki 635 milletvekilinin sadece 27’si kadın temsilciden oluşmaktadır (IPU, 1974). Thatcher’in başbakan olmayı başardığı seçimler olan 1979 genel seçimlerde Avam Kamarası’ndaki 635 milletvekilinin sadece 19’u kadındır (IPU, 1979). Thatcher’in son girdiği seçim olan 1987 genel seçimlerinde ise 650 milletvekilinden oluşan Avam Kamarası’nda kadın temsilci sayısı 41’e yükselmiştir (IPU, 1987). Türkiye’de Çiller’in siyasete ilk giriş yaptığı 1991 genel seçimlerinde 450 üyeli TBMM’de sadece 8 kadın temsilci bulunmaktadır (IPU, 1991). Çiller’in Başbakan olarak katıldığı ilk seçim olan 1995 genel seçimlerde ise 550 milletvekilinden sadece 13’ü kadın iken (IPU, 1995); 1999 genel seçimlerde bu sayı 23’e yükselmiştir (IPU, 1999).

Thatcher, siyasal kariyerine başbakanlık dönemi sonrasında istifa ederek son vermiş, sonraki dönemlerde çeşitli sosyal etkinliklerde yer almıştır (Blundell, 2008). 2002 yılında ise geçirdiği felç sonrası çeşitli sağlık sorunları yaşayan Thatcher, 8 Nisan 2013’te 87 yaşında hayatını kaybetmiştir. Çiller ise başbakanlık görevi sonrasında kurulan koalisyon hükümetinin ortağı olmuş ardından 1997 yılında muhalefet lideri olarak siyasi kariyerine devam etmiştir. 2002 yılında ise partisinin seçim barajını geçememesiyle parti kongresinde aday olmayacağını açıklayan Çiller, parti liderliğinden istifa ederek siyasal kariyerini sonlandırmıştır.

Erkek egemen siyaset mekanizmasında Thatcher ve Çiller ulusal ve uluslararası medya da kadın başbakan olarak giyimi, aksesuarları ve görünüşleriyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Her iki kadın siyasal aktör, sarı saçları, güzel giyimleriyle medyada ilgileri toplamıştır. Thatcher’ın sık giyiminin yanında simgesi haline gelen el çantası, siyasette kadına ait olan bir figür olarak dikkat çekmiş ve Thatcher tarafından ulusal ve uluslararası toplantılarda güç gösterisi olarak kullanılmıştır (Kwa, 2020). Çiller’in de desenli fularları, beyaz vatkalı ceketleri ve diz altı etekleri güç kıyafetleri olarak anılmıştır. Siyasette kadının varlığını gösteren söz konusu giysiler güçlü kadın lider stilini yansıtmıştır (Posta, 2018). Thatcher’ın Başbakanlık görevini tamamladığı, Çiller’in ise Ekonomi Bakanı olduğu ve Başbakan olmaya hazırlandığı süreçte iki kadın lider bir kez bir araya gelerek görüşmüştür. Gerçekleşen görüşmede, Çiller’in muhalefet ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile yaşadığı sorunları Thatcher ile paylaştığı ve ondan çeşitli tavsiyeler aldığı söylenmektedir (Erel ve Bilge, 1994). Görüşmede siyasal kariyerini tamamlayan Thatcher, siyasal kariyerinin ilk dönemlerinde olan Çiller’e siyasal tecrübelerini aktarmıştır.

2.3. Seçim Performansları

İngiltere’de Muhafazakâr Parti lideri Thatcher 1979, 1983 ve 1987 yapılan genel seçimlerini kazanarak 1979—1990 yılları arasında 11 yıl üst üste üç dönem Başbakan olarak görev yapmıştır. DYP Lideri Çiller ise, genel başkanlığı devraldığı 1993’ten, 1995 seçimlerine kadar DYP-SHP/CHP ve DYP-CHP Koalisyon hükümetlerinde yaklaşık 3 yıl başbakan olarak görev

yapmış, 1995—1997 yılları arasında koalisyon hükümetlerinin ortağı olmuş sonrasında 2002 seçimlerine kadar muhalefet liderliği yapmıştır.

Thatcher ve Çiller, parti liderliği dönemlerinde üç genel seçime katılmışlardır. Thatcher döneminde Muhafazakâr Parti, muhalefetteyken katıldığı 1979 genel seçimlerinde %43,9 oy oranıyla iktidara gelmiş ve Thatcher, İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olarak göreve başlamıştır. Başbakanlığı öncesinde İngiltere'de sağ ve sol kanatta bulunan bütün hükümetler politik ve ekonomik olarak başarısız olmuş (Kwarteng, 2015), kriz ortamındaki bir ülkeyi ve yönetimi devralan Thatcher; Heath, Wilson ve Callaghan Hükümetleri'nin ardından İngiltere için dönüm noktası olarak görülmüştür (Jenkins, 2020). 1983 genel seçimlerinde Thatcher liderliğindeki Muhafazakâr Parti oy oranını yükselterek %42,4 (Thatcher, 1993); 1987 genel seçimlerinde ise %42,2 oy oranıyla yeniden iktidara gelmiştir (Election History and Commentary, 2024; Cannadine, 2017).

Parti lideri olarak göreve başladığında doğrudan Başbakan olan Çiller, ilk seçim yarışına yaklaşık iki yıl sonra 1995 yılında iktidar partisi olarak katılmıştır. 1995 seçimlerinde Çiller'in genel başkan olduğu DYP, %19 oy oranıyla birinci parti konumundan ikinci parti konumuna gerilemiş ve koalisyon hükümeti ile yeniden iktidara gelmiştir. Çiller, DYP'nin ideolojik çizgisinden uzak mili görüş geleneğinden olan Refah Partisiyle (RP) Refahyol koalisyon hükümetini kurmuş ve hükümette Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiştir. 1997 yılına kadar iktidarda olan RP-DYP koalisyon hükümetinin istifasıyla Çiller muhalefet durumuna düşmüş, 1999 genel seçimlerinde %12 oy oranıyla muhalefette kalmaya devam etmiş ve 2002 genel seçimlerinde ise %9 oy oranıyla baraj altında kalmıştır (TÜİK, 2012). Söz konusu kadın parti liderlerinin genel seçimlerdeki performansı farklılık göstermiştir. Thatcher'ın parti liderliği süresince girdiği genel seçimlerde Muhafazakâr Parti'nin oy oranlarını birbirine yakın sayılarda sabitlediği, Çiller'in ise parti liderliği boyunca DYP'nin girdiği seçimlerde oy oranlarında düşüş yaşandığı görülmektedir.

3. BAŞBAKANLIK DÖNEMLERİ: BENZER POLİTİKA VE SÖYLEMLER, FARKLI SONUÇLAR

Thatcher'ın liderliğinde Muhafazakâr Partinin resmi politika belgesi olan 1976 tarihli Doğru Yaklaşım Belgesi'nde Muhafazakâr Parti'nin politika öncelikleri; karma ekonomi, parlamento ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, kamu yetkilerinin azaltılması, mülkiyetin genişletilmesi, düşük vergiler ve borçlanma, daha fazla yatırım, istihdam ve Avrupa Topluluğu'nun gelişimine katkı olmak gibi muhafazakâr yaklaşımlar şeklinde açıklanmıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1976b). Çiller liderliğinde DYP 1998 yılında II. Demokrasi Programını yayınlamıştır. DYP'nin politika öncelikleri; karma ekonomi, siyasal hukukun demokratikleşmesi, anayasa reformu, medyanın demokratikleşmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, devletin yeniden yapılandırılması, iç ve dış güvenlik reformunun yapılması, AB'ye tam üyeliğin gerçekleşmesi gibi demokratikleşme yolunda olan adımlar şeklinde açıklanmıştır (DYP, 1998). Her iki kadın başbakanın farklı dönem ve sürede görev yapması kadın başbakanların farklı yönlerini yansıtırken, ideolojik yelpazede sağda bulunan partilerde bulunmaları benzer yönlerini yansıtmaktadır. Her iki lider de siyasi çalkantı dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Thatcher, İngiltere'deki ekonomik zorlukların ortasında yükselirken, Çiller Türkiye'nin daha demokratik bir yönetim yapısına geçişi sırasında öne çıkmıştır (Bennett, 2010). Brown'a (1994) göre de iki kadın başbakanın dış politikadaki kararlı girişimleri ve ekonomik kriz ortamlarındaki tutumları benzerlik göstermektedir. Bu benzerliklerin yanı sıra kadın başbakanların ekonomi, iç ve dış politikalarının

benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır. Bu bölümde parti belgeleri ve kadın başbakanların söylemleri üzerinden ekonomi, iç ve dış politikalarındaki farklılık ve benzerlikler incelenecektir.

3.1. Thatcher ve Çiller'in Ekonomi Politikaları

Kadın Başbakanlar, enflasyonun yüksek seviyelerde seyrettiği dönemlerde görev yapmış, o nedenle ekonomi politikaları enflasyonla mücadeleyi içermiştir. Her iki kadın başbakanın uyguladığı politikalar, ekonominin düzelmesi konusunda farklılık göstermiştir. Thatcher hükümetlerinin ekonomi politikalarında serbest piyasa ekonomi anlayışı yer almıştır. *Birinci Thatcher Hükümeti'nde* vergilerle uygulanan kesintiler ve fiyat artışları enflasyonun daha fazla yükselmesine neden olmuş, ülkedeki ekonomik krizi ve işsizliği artırmıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1979a). Bu nedenlerle daha fazla kısıtlama önlemleri alınmış, faiz oranları yükseltilmiş, bütçe kesintileri yapılmış ve ek vergiler konulmuştur (Margaret Thatcher Foundation, 1980b; Margaret Thatcher Foundation, 1981; Campbell, 2011). Uygulanan politikalar ilk dönemlerde var olan kriz ortamını kötüleştirirken, Başbakan Thatcher başka alternatifin olmadığını belirterek uyguladığı politikalarda geri adım atmamıştır (Jenkins, 2020). Ayrıca bu dönemde uygulanan özelleştirme politikaları ve ekonomide atılan adımlar, dönemin sonlarına doğru enflasyon ve faiz oranlarını düşürmüş, ülkede refah ortamı sağlamıştır (Crines vd., 2016; Cannadine, 2017). Thatcher'ın *ikinci başbakanlık döneminde*, ilk dönemin olumlu sonuçlarının ardından enflasyon yükselişe geçmiş ve işsizlik artmıştır. Söz konusu sorunların çözümüne yönelik olarak vergi reformları (Cannadine, 2017) ve kamu harcamalarında kesinti yapılmıştır (Aitken, 2013). Özelleştirmeler ekonominin ana hedefi haline gelmiş, uygulanan politikalar hazine gelirleri ve hizmet kalitesini artırmış (Campbell, 2011), ulusallaşmış birçok endüstri özelleştirilmiştir. Özelleştirmeler, dünyanın birçok yerinde uygulanacak politikalar haline gelirken, endüstri sektörü verimli ve rekabetçi hale gelmiştir (Margaret Thatcher Foundation, 1984a; Margaret Thatcher Foundation, 1985; Cannadine, 2017). Thatcher'ın ikinci döneminde uyguladığı ekonomi politikaları dönemin sonlarına doğru enflasyon, faiz oranları ve işsizliğin düşmesiyle olumlu sonuçlanmıştır.

Thatcher'ın *üçüncü döneminde* ise işsizlik sorununa yönelik uyguladığı teşvik politikaları sonuç vermiş ve önemli adımlar atılmıştır (Campbell, 2011). İşsizlik azalırken, vergi ve faiz oranlarında indirim gerçekleşmiştir. Uygulanan indirimler ilk dönemlerde olumlu sonuçlar verse de zamanla enflasyonun yükselmesine neden olmuştur (Campbell, 2011). Ayrıca bu dönemde Başbakan Thatcher'ın onayıyla İngiltere, Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasına katılmış (Seldon ve Daniel, 2013), bu konudaki politika anlaşmazlığı son bulmuştur. Thatcher Hükümeti'nin ekonomi politikaları kapsamında yer alan son uygulaması da anket vergisi olmuştur. 18 yaş üstü yerel hizmetlerden yararlanan her vatandaştan alınan anket vergisi (Kösecik, 2000) ülkede kriz ortamı oluşturmuş (Carpenter, 2014) ve Thatcher'ın parti liderliğinden istifa etmesinde etkili olan faktörlerden biri olmuştur. Thatcher'ın üç dönemlik başbakanlık görevinde uygulanan ekonomi politikalarıyla Gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) artmıştır. 1979 yılında 439,01 milyar olan GSYİH, birinci başbakanlık görevinin sonu olan 1983 yılında 489,6 milyara yükselmiştir. İkinci başbakanlık döneminin sonunda yani 1987 yılında, 745,13 milyara, üçüncü başbakanlık döneminin sonu olan 1990'da ise 1.09 trilyona yükselmiştir (The World Bank, 2022b). Söz konusu verilerle Thatcher'ın iktidar dönemlerinde ekonomi politikalarının başarılı olduğu ve ekonomide iyileşmenin gerçekleştiği görülmektedir.

Çiller hükümetlerinde uygulanan ekonomi politikaları da enflasyon ve işsizlikle mücadeleyi kapsamıştır. İşsizlik konusunda gençlere ve kadınlara iş kurmaları açısından çeşitli teşvikler verilmiştir (Çiller, 1993). Ekonomi politikaları kapsamında uygulanan en önemli politika Türk

lirasının değeri düşürülerek alınan devalüasyon kararıdır. Bu karar sonucunda ülkede var olan ekonomik kriz daha da artmış (Erel ve Bilge, 1994) ve krize yönelik önemli mali kararlar alınmıştır. 5 Nisan Kararları olarak adlandırılan mali istikrar paketiyle kur politikası izlenmeye başlanmış, işletmelerin faaliyetleri durdurulmuş ve ek vergiler getirilmiştir (Odatv, 2021; TRT Arşiv, 2017). Ekonominin toparlanması açısından alınan kararlar ilk dönemlerde ülkede olumsuz bir hava oluşturmuş ve halkın tepkisinin artmasına neden olmuştur (Saybaşıllı, 1995). Tüm bu olumsuzluklara rağmen kararların açıklanmasından üç ay sonra Başbakan Çiller uygulanan kararların ekonomiyi olumlu etkilediği yönünde açıklama yapmıştır (Çiller, 1994). Özelleştirme uygulamaları konusundaki politikalar ise Çiller'in başbakanlığının ilk dönemlerinde koalisyon ortağının itirazları ve Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararıyla sürekli ertelenmiştir. Fakat 1994'te özelleştirme uygulamalarındaki düzenlemeleri içeren kanunun kabul edilmesiyle 1995 yılına kadar 600 milyon dolarlık özelleştirme yapılmıştır (22124 Sayılı Resmî Gazete, 1994; Çiller, 1995b). Ayrıca uygulanan serbest piyasa ekonomi politikalarıyla Çiller'in başbakanlık döneminin son zamanlarına doğru maaş artışları, düzenlenmeler, teşviklerin arttırılması, enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesi gibi ekonomide olumlu gelişmeler yaşanmıştır (Çiller, 1995a; Çiller, 1995b). Ancak Tansu Çiller'in Başbakanlık döneminde uygulanan ekonomi politikalarıyla GSYİH düşüş göstermiştir. GSYİH 1993'te 180.42 Milyar, 1994'te 130.65 Milyar, 1995'te 169.32 Milyar'dır (The World Bank, 2022a). 1994 yılındaki düşüşün ardından gerçekleşen artış ise 1993 GSYİH rakamından düşüktür. Ekonomi verileri değerlendirildiğinde Çiller'in başbakanlık döneminde, ekonomi politikalarının başarılı olmadığı ve ekonomik iyileşmenin yeterli derecede gerçekleşmediği söylenebilir.

Söz konusu kadın başbakanların uyguladığı ekonomi politikalarıyla İngiltere'de Thatcher'ın başbakanlık döneminde GSYİH artarken; Türkiye'de Çiller'in başbakanlık döneminde GSYİH düşmüştür. Her iki kadın başbakanın ülkelerindeki kriz dönemlerinde uyguladıkları ekonomi politikaları ilk olarak ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Ancak söz konusu ekonomi politikaları uzun vadede İngiltere'de olumlu sonuçlar verip ekonomiyi iyileştirirken; Türkiye'de kısa süreli ekonomik toparlanma yaşanmış ancak uzun vadede ekonomik iyileşme yaratmamıştır. Nitekim sonrasında Thatcher, uyguladığı serbest piyasa ekonomi politikalarıyla dünyadaki pek çok lideri etkilemiştir. Türkiye'de Anavatan Partisi (ANAP) lideri Turgut Özal, dünyada Thatcherizm olarak da anılan yeni sağ ekonomi politikaların uygulayıcısı olmuştur. DYP lideri Çiller de özellikle 1995 sonrasında ANAP gibi serbest piyasa ekonomi politikaları benimseyerek bu konuda söylemlerini arttırmış ve "ANAP'laşan DYP" görüntüsünü vermesiyle (Cansever, 2019; Cansever ve Kiriş, 2021) de ekonomi politikaları konusunda Thatcher'ı örnek almıştır.

3.2. Thatcher ve Çiller'in İç Politikaları

Thatcher ve Çiller'in başbakanlık dönemlerinde uyguladığı iç politikalar genel olarak eğitim, sağlık, yerel yönetimler, terörle mücadele ve yasa değişiklikleri konularını kapsamaktadır. Her iki kadın başbakan döneminde söz konusu alanlarda uygulanan politikalar ülkelerin sosyoekonomik kültürel farklılıklarından dolayı farklılıklar içerse de genel olarak benzerlik göstermiştir. Özellikle kadın başbakanların eğitim politikalarında yükseköğretim kurumlarına yönelik uyguladığı politikalar benzerlik göstermiştir. Thatcher'ın üçüncü döneminde; üniversitelerde özerkliğin kaldırılması, bilimsel çalışmalara hükümet denetiminin getirilmesi (Jenkins, 2020), akademik görev süresinin kaldırılması ve Üniversite Finansman Konseyi kurulması (Seldon ve Daniel, 2013) gibi politikalar uygulanmıştır. Çiller'in başbakanlık döneminde ise lisansüstü öğrencilere yurt dışı eğitimi desteği verilmesi, sınava giren her

öğrencinin üniversiteye yerleştirilmesi, yükseköğretim seferberliği ile yeni üniversiteler ve nitelikli öğretim üyeleri yetiştirmesinin sağlanması gibi politikalar hedeflenmiştir (Çiller, 1993).

Thatcher ve Çiller'in başbakanlık dönemlerinde uyguladıkları sağlık politikalarının temelinde özelleştirme anlayışı vardır. Thatcher'ın üçüncü döneminde sağlık politikaları kapsamında, özel sağlık sigortasının teşvik edilmesi ve 60 yaş üzerindekiilerin özel sağlık sigortası primlerinde vergi indirimi olması gibi kararlar almıştır (Seldon ve Daniel, 2013). Ayrıca pratisyen hekimlere kendi sağlık ekipmanlarını sunmaları için bütçeler verilmiş ve hastalara tedavi süreçlerini seçme hakkı sunulmuştur (Evans, 1997). Bölge hastane fonlarıyla doktorların kendi bütçelerini yönetmesi, en uygun hizmetleri satın almaları ve verimli hastaneler oluşturmaları teşvik edilmiştir (Campbell, 2011). Çiller'in başbakanlığında uygulanan sağlık politikalarında ise; sağlık çalışanlarına zorunlu kılınan Doğu ve Güneydoğu hizmetlerine gönüllük esası getirilmiş, sağlık sigortası konusunda özel sigortalar ve özel hastanelerin pilot olarak uygulanması için Sağlık Finansman Sigortasının kurulma hedefi açıklanmıştır (Çiller, 1994).

Thatcher ve Çiller'in başbakanlık dönemlerinde uyguladıkları yerel yönetim politikaları genel olarak farklılık göstermektedir. Thatcher'ın ikinci döneminde yerel yönetim alanlarında 1983 genel seçimleri Muhafazakâr Seçim Bildirgesinde de belirtilmiş olan büyükşehir belediyelerinde değişiklikler yapılmış, Londra Büyükşehir Belediyesi (GLC) ve altı büyükşehir ilçe belediyesi kaldırılmıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1983; Cannadine, 2017). Çiller'in başbakanlık döneminde ise yerel yönetimlerde; tek ili kapsayan projeler ve ülkenin çeşitli yerlerine çeşitli sektörlerde yatırımlar (toplu konut, hastane, hizmet binaları, baraj, havaalanı, terminal, liman, termik santral üniteleri, sanayi sitesi, hidroelektrik santral, otoyol vb.) gerçekleştirilmiştir (Çiller, 1995a). Kadın başbakanların yerel yönetim politikalarının benzerlik gösterdiği alan ise konut politikalarıdır. Her iki kadın başbakan döneminde vatandaşlara ev sahibi olma hakkı verilmiştir. Thatcher'ın birinci döneminde belediye konutlarında yaşayan kiracılara oturdukları evleri satın alma hakkı tanınmış (Cannadine, 2017), yaklaşık yarım milyon aile ev sahibi olmuştur. Satın alma hakkı birçok vatandaşa yaşam alanlarında özgürlük hakkı tanımış, bu politika Thatcher'ın üçüncü dönemin sonuna kadar devam etmiştir. Çiller'in döneminde ise Emlak Bankasına müracaatla aylık taksitlerle ev sahibi olma projesi (Çiller, 1993) ve kırsal alanda İskân Projeleriyle (Çiller, 1994), vatandaşların ev sahibi olmaları kolaylaştırılmıştır.

Söz konusu iki kadın başbakan da ülkelerinin iç güvenliğini ve huzurunu bozan, birçok vatandaşın ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan terör olaylarıyla mücadele etmiştir. Thatcher'ın başbakanlık döneminde IRA terör örgütüyle mücadele edilmiştir. Mücadele için müzakere yoluyla İngiliz-İrlanda Anlaşması imzalanmış, Dublin ve Londra arasında iki taraflı bir iletişim kanalı oluşturulmuş (Kelly, 2021), güvenlik ve politik konularda konferansların düzenlemesi hedeflenmiştir (Blundell, 2008). Çiller'in başbakanlık döneminde ise PKK terör örgütüyle mücadele edilmiştir. Terörle mücadele konusunda PKK'nın siyasal destekleri kesilmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne siyasal ve ekonomik destekler verilmiş (Çiller, 1995b), polis teşkilatı sayı ve kuvvet bakımından arttırılmış ve Emniyet İstihbarat Örgütü kurulmuştur (21666 Sayılı Resmî Gazete, 1993; Gökmen, 1999). Uluslararası alanda da gerçekleşen görüşmelerle PKK'nın yasa dışı örgüt olarak ilan edilmesi Türkiye'nin teröre karşı mücadelesini kolaylaştırma açısından olumlu rol oynamıştır (Saybaşı, 1995). Thatcher, ülkede yaşanan terör olaylarının çözümünde müzakere ve anlaşma yöntemini kullanırken; Çiller uluslararası müzakereler ve askeri güç yöntemini kullanmıştır. Her iki kadın başbakan da terörle mücadele konusunda izledikleri politika ve kullandıkları yöntem konusunda başarılı sonuçlar elde etmiştir.

Kadın başbakanlar, son olarak ülkelerinin iç politikasına yönelik sorunların çözümü için bazı yasal düzenlemeler ve yasa değişikliklerine öncelik vermişlerdir. Thatcher hükümetleri İngiltere’de iç huzurun bozulmasına ve hükümetlerin düşmesine neden olan sendika grevlerine yasa değişiklikleriyle çözüm sağlamaya çalışmıştır. Thatcher’ın başbakanlık dönemlerinde de yaşanan grevler, İngiltere’de büyük sorunlara yol açmıştır. Birinci Thatcher Hükümeti, grev sorununun çözümüne yönelik olarak istihdam yasasında düzenlemeler yapmış, 1982 yılında tamamlanan İstihdam Yasası’yla sendikaların aşırılıklarına karşı önlemler alınmıştır (Campbell, 2011). Thatcher ikinci döneminde ise grevlerde, polise tam yetki vermiş ve grev yapan sendikanın lideriyle uzlaşma için görüşme kararı almıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1984b; Thatcher, 1993). Üçüncü dönemde de Sendika ve İstihdam Yasası’nda bireylerin yetkileri artırılıp (Evans, 1997), sendikaların gücünün azaltıldığı (Campbell, 2011) yasa değişiklikleriyle ülkenin uzun yıllardır mücadele ettiği sendika ve grev sorununa çözüm getirilmiştir. Çiller’in başbakanlık döneminde yaptığı yasa değişiklikleri ise ülkede demokrasi ve katılımcılık ilkesinin güçlendirilmesi ile özgürlük ortamının pekiştirilmesini amaçlamıştır (22355 Sayılı Resmî Gazete, 1995; Çiller, 1995b). Düzenlemelerle 1982 Anayasasıyla bireysel hak ve özgürlüklere getirilen kısıtlamalar kaldırılmış, siyasal süreçlere katılma hakları kolaylaştırılmıştır (Arcayürek, 2002). Çiller’in iç politikada yaptığı söz konusu yasa değişikliklerinde AB’ye üyelik sürecinin de etkisi olmuştur.

Çiller, bu süreçte yaptığı konuşmalarda kadın vatandaşları politikaya davet eden içerikte konuşmalar yapmış, kendi başarılarını örnek göstererek kadınların siyasete girmesinin önemini vurgulamıştır. Yaptığı konuşmalarda ülkenin yarısını oluşturan kadınların politikaya katılımıyla demokratik kurumların işleyişinde olumlu gelişmeler yaşanacağını vurgulamış (Çiller, 1993) ancak somut reformlar yapmamıştır. Thatcher’ın politik söylemleri incelendiğinde ise, kadını güçlendirmeye yönelik söylemlerden ziyade yaptığı açıklamalarda muhafazakâr bakış açısıyla aile değerleriyle bağlantılı olarak kadını ele aldığı görülmüştür. 1988 yılında yaptığı bir konuşmasında bu durum net şekilde görülmüştür: *“Kadınların kendi hayatlarını kendilerinin seçme hakkını destekliyoruz... Son on yılda avukat olan kadınların sayısı iki katına çıkmıştır; mezun olan kadın doktorların sayısı %50’nin üzerinde artmıştır...Ancak pek çok kadın kendini esas olarak aile kurmaya ve evini çekip çevirmeye adanmış istiyor. Ve bizim de böyle bir seçeneğimiz olmalı. Çok az iş, uzun vadeli önem ve tatmin açısından ev hanımlığı ve annelik ile kıyaslanabilir. Çünkü aile toplumun yapı taşıdır...Devlet ne kadar refah sağlarsa sağlasın, aile daha fazlasını, çok daha fazlasını sağlar”* (Margaret Thatcher Foundation, 1988b). Thatcher’ın üçüncü seçim başarısını kutladığı 1989 yılındaki konuşmasında ise Muhafazakâr Parti’nin kadın örgütlerini överken *“Bunların hiçbirisi, kadın örgütlerimizin kararlı ve özverili çalışmaları olmadan başarılamazdı. Başarımızı mümkün kılan şey, sizin görev anlayışınız, aile hayatınız ve toplumdaki öneminiz”* şeklinde yine aile vurgusunu ön plana çıkardığı görülmüştür (Margaret Thatcher Foundation, 1989).

3.3. Thatcher ve Çiller’in Dış Politikası

Thatcher ve Çiller’in Başbakanlık dönemlerinde dış politika gündemlerinde genel olarak; Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), AB, farklı ülkelerle ilişkilerinde uyguladıkları politikalar, uluslararası savaş ve krizlerde uygulanan savunma politikaları yer almıştır. Thatcher, AET’ye karşı sert, tartışmacı ve kararlı bir tutum sergilemiştir. Başbakanlığının ilk döneminde, İngiltere’nin AET’ye ödemiş olduğu bütçe tutarlarındaki adaletsizliği dile getirmiş ve yetkililerin sunduğu teklife karşı çıkarak kararlı bir tutum sergilemiştir (Margaret Thatcher Foundation, 1979b; Margaret Thatcher Foundation, 1979c; Moore, 2013). Thatcher ilerleyen dönemde ulusal

egemenlik konusundaki endişeleri sebebiyle AET'nin tek merkezde toplanmasına (Margaret Thatcher Foundation, 1988a; Margaret Thatcher Foundation, 1990b) ve döviz kuru mekanizmasına karşı çıkmıştır (Evans, 1997). Thatcher'ın söz konusu politikaları ve duruşu ile Avrupa'ya şüpheli ve temkinli yaklaştığı söylenebilir. Ancak bu tutumundan dolayı kabinedeki desteği azalmış (Margaret Thatcher Foundation, 1990a), bu nedenle Thatcher siyasal partisinin çizgisi doğrultusunda hareket etmeye başlamıştır. Thatcher'ın aksine Çiller ise başbakanlık görevi süresince Türkiye'nin AB'ye üye olması konusunda mücadeleci ve kararlı bir duruş sergilemiştir. AB'ye üyelik kapsamında çalışmalar, uluslararası ziyaretler ve toplantılar gerçekleştirmiştir (Çiller, 1995a). Nitekim 6 Mart 1995'te Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne kabul edilmesiyle (Bennett, 2010) Başbakan Çiller'in yaptığı uluslararası ziyaretlerin ve çalışmaların olumlu sonuç verdiği görülmektedir. Thatcher ve Çiller'in AET/AB konusundaki politika, tutum ve yaklaşımları farklıdır. Thatcher İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda şüpheli, temkinli ve sert tutum sergilerken; Çiller mücadeleci ve kararlı tutum sergilemiştir. Nitekim Çiller, basılı parti belgeleri bağlamında da politika ve söylemlerinde de AB üyeliğine önem vermiş, hatta 1999 ve 2002 seçim kampanyaları AB'ye üyelik vaadi kapsamında şekillenmiştir (Doğru Yol Partisi ve Anavatan Partisi, 1996; Çiller, 2002).

Söz konusu iki kadın başbakan uluslararası politik ilişkilerde, ülke çıkarlarının korunmasına özel önem vermiştir. Thatcher'ın ilk başbakanlık döneminde İngiliz sömürgesi altında bulunan Rodezya'da, beyaz azınlık tek taraflı bağımsızlık ilan ederek azınlık hükümeti kurmuştur (Cannadine, 2017). Thatcher Hükümeti Rodezya'da yaşanan iç savaştan sonra ülkede bağımsızlık, meşruiyet ve istikrar kurma amacıyla politikalar uygulamıştır. Bu amaçla İngiltere tarafından Rodezya'ya vali atanmış, yeniden otorite kurularak seçimler yapılmış ve yeni hükümetin uluslararası kabulü için anayasal değişiklikler yapılmıştır. Böylelikle Rodezya, Zimbabwe Cumhuriyeti olarak bağımsızlığını kazanmış (Thatcher, 1993), iç savaş bastırılmıştır. Thatcher döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'yle geliştirilen müttefik ilişkilerinde dönem dönem sıkıntılar meydana gelmiştir. En önemli sorun 1982 yılında İngiltere ve Arjantin arasında yaşanan Falkland Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. ABD ilk zamanlarda savaşa karşı çıkmış ve müttefik ilişkilerinde sorun yaşanmıştır. Thatcher'ın kararlı tutum sergilemesiyle bu sorun savaşın ilerleyen dönemlerinde ABD'nin askeri güç desteğiyle çözülmüştür (Carpenter, 2014). ABD ile yaşanan bir diğer gerilim ise, İngiliz sömürgesindeki Grenada'nın ABD tarafından işgal edilmesiyle yaşanmıştır (Seldon ve Daniel, 2013). Ayrıca ABD'de yaşanan Libya destekli terör saldırıları karşısında ABD'nin İngiltere'de koşullanmış silahlarla Libya'ya bir saldırı gerçekleştirme istediği de iki ülke arasında gerilime sebep olmuştur. Thatcher, İngiltere'nin çıkarları ve ABD ile ilişkilerin devam etmesi açısından saldırıyı kabul etmiştir (Margaret Thatcher Foundation, 1986; Blundell, 2008). Yaşanan bu sorunlar, ABD ile müttefik ilişkilerinde ufak çaplı krizlere neden olsa da Thatcher'ın iki ülke arasındaki ittifakın devam etmesini sağlamasıyla atlatılmış, genel olarak iki ülkenin ilişkileri zarar görmemiştir. Ayrıca bu dönemde Thatcher, ülkesinin çıkarlarını korumak için ABD ile Sovyetler Birliği arasında arabuluculuk görevinde bulunmuştur. Soğuk Savaş döneminde iki ülke arasındaki iletişimsizliği Sovyet yetkilileriyle görüşerek (Carpenter, 2014; Seldon ve Daniel, 2013) gideren Thatcher, uzlaştırmacı performansı ve denge kurma başarısıyla söz konusu sürecin daha sakin geçmesini sağlamıştır. Thatcher'ın Sovyetler Birliği ve ABD ilişkileri arasında bu olumlu rolü, dünyada iki süper güç arasında kilit isim olarak görülmesini sağlamıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1984c; Evans, 1997). Çiller'in başbakanlığı döneminde ise dış politika, büyük ülkelerle ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek ve ticari anlaşmalar yapmak odaklıdır. Çiller, Rusya ziyaretinde doğalgaz, kömür ve petrole ilişkin proje ve çeşitli sorunların çözümüne karşı bir protokol imzalamış, Almanya ve Fransa ziyaretlerinde ise çeşitli yatırım ve iş

birliği kararları almıştır. Ayrıca kadın başbakanlar arasında yer alan Pakistan Başbakanı Benazir Butto'nun Türkiye'yi ziyaretinde, Türkiye ile Pakistan arasında ticaret ve iş birliği anlaşması yapılmıştır (Çiller, 1993; Çiller, 1994). Temel olarak her iki kadın başbakan da ülke çıkarlarının korunması bakımından diğer ülkelerle iyi ilişkiler yürütmüştür.

Dış politika kapsamında söz konusu kadın başbakanlar savunma politikalarında ülke sınırlarının korunması amacıyla önemli politikalar yürütmüştür. Başbakan Thatcher'ın birinci döneminde İngiliz Sömürgesi altında bulunan Falkland Adalarını Arjantin işgal etmiştir. Bu süreçte Thatcher tarafından hızlıca askeri kampanya başlatılmış (Cannadine, 2017), aynı zamanda diplomatik yollarla işgale karşı mücadele edilmiştir. Mücadele sürecinde uzlaşma adımları olumlu sonuç vermeyince askeri güç kullanılmıştır. Askeri mücadelenin başlamasından 72 gün sonra Arjantin ordusu teslim olmuştur (Thatcher, 1993). Bu durum Thatcher'ın sert, uzlaşmaz ve kararlı siyasetçi imajını pekiştirmiştir (Margaret Thatcher Foundation, 1982; Kwarteng, 2015). Çiller'in başbakanlık döneminde uyguladığı başarılı savunma politikaları ise Çelik Harekâtı ve Kardak Krizi'dir. Türkiye'de yapılan operasyonlarla güç kaybeden PKK terör örgütünün Kuzey Irak bölgesinde örgütlenmesiyle, bölgeye operasyon düzenlenmesine yönelik TBMM'de karar alınmıştır. Çelik Harekâtı adı verilen operasyonla kısa sürede terör örgütünün Kuzey Irak'ta bulunan kampları dağıtılmış ve teçhizatları ele geçirilmiştir (Çiller, 1995b). Çiller'in başbakanlığının son dönemlerinde Yunanistan, Kardak Adalarında Türk bayrağını indirerek Yunan bayrağını asmış, Türkiye ve Yunanistan arasında diplomatik kriz yaşanmıştır (Bildirici, 1998). Çiller'in talimatı ve kararlı duruşuyla düzenlenen operasyon sonrasında Kardak Adalarına Türk bayrağı dikilmiş ve iki ülke arasında çıkan diplomatik kriz son bulmuştur. Söz konusu kadın başbakanlar ülke sınırlarını korumak amacıyla uyguladıkları savunma politikalarında hızlı ve radikal kararlar vermiş, korkusuz ve kararlı bir imaj sergilemiş, uyguladıkları savunma politikaları konusunda başarılı olmuşlardır.

Thatcher ve Çiller başbakanlık dönemlerinde söylem ve politikalarında genel olarak kararlı duruş sergilemiştir. Thatcher uyguladığı politikalardan vazgeçmeyeceğini ve kararlı duruşunu, birinci başbakanlık dönemi ekonomi politikalarının olumsuz sonuçlanması sonrasında *"İsteyenler dönebilir. Leydi dönmeyecek."* sözleriyle ifade etmiştir (Margaret Thatcher Foundation, 1980a). Çiller ise özellikle savunma politikası konusunda cesaretli ve kararlı bir duruş sergilemiştir. Söz konusu bu duruşu terörle mücadele konusunda, *"terör ya bitecek ya bitecek"* söylemi (Çiller, 1995b, s. 15–18), Kardak Krizi sürecinde ise: *"Bu bayrak inecektir, bu asker gidecektir"* söylemiyle (Kesgin, 2012, s. 42) ifade etmiştir. Ayrıca *"Milli ve manevi duygularımızla ve bütün değerlerle bayrağımızı demokrasi ve hürriyet yaparak, ülkemizi uygar dünyaya ve ileriye taşıyacağız."* sözüyle (Doğru Yol Partisi, 1995, s. 43) kararlı bir duruş sergilemiştir.

Benzer siyasal ideolojik yelpazede konumlanmış, farklı siyasal ve kültürel özelliklere sahip ülkede farklı dönemde ancak birbiri ardından siyasal temsil mekanizmasında söz sahibi olmayı başarmış ve söz konusu ülke siyasetinde etkili olmuş olan Thatcher ve Çiller'in; başbakanlık dönemlerinde benimsedikledikleri politikalar ve siyasal hayata katkıları ile siyaset mekanizmasını ne yönde etkiledikleri bütüncül şekilde tablolastırılarak verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Margaret Thatcher ve Tansu Çiller'in Karşılaştırması

		Margaret Hilda Thatcher	Tansu Penbe Çiller
Başbakanlık Dönemleri		I. Dönem: 1979–1983 II. Dönem: 1983–1987 III. Dönem: 1987–1990	1993–1995 DYP- SHP/CHP Hükümeti DYP Azınlık Hükümeti 1995–1996 DYP- CHP Hükümeti
	Dönemin Koşulları	Thatcher döneminde İngiltere ekonomik kriz ve sendikal hareketlerle mücadele ediyordu.	Çiller döneminde Türkiye yüksek enflasyon, terör olayları ve siyasi istikrarsızlıkla mücadele ediyordu.
Ekonomi Politikaları		I. Dönem; Enflasyonla Mücadele, Özelleştirmeler, Bütçe Kesintileri, Teşvik Politikaları, Serbest Piyasa Ekonomisi II. Dönem; İşsizlikle Mücadele, Vergi Reformları, Özelleştirmeler III. Dönem; İşsizlik, Özelleştirmeler, Avrupa Döviz Kuru Mekanizması, Anket Vergisi	Enflasyonla Mücadele, İşsizlikle Mücadele, Devalüasyon Kararları 5 Nisan Kararları (IMF Programı, Kur Politikası, İşletmelerin Faaliyetlerinin Durdurulması, Ek Vergiler), Özelleştirmeler
	İç Politikalar		
	Eğitim	Okul Müfredatı, Hibe Bakımlı Okullar, Üniversitelerde Özerkliğin Kaldırılması, Açık Kayıt Sistemi	Lisansüstü Öğrencilere Yurtdışı Eğitimi, Üniversiteye Giriş, Yükseköğretim Seferberliği
	Sağlık	Özel Sağlık Sigortası Teşviki, Bölge Sağlık Hastaneleri, Pratisyen Hekimlere Bütçe	Sağlık Çalışanlarına Doğu ve Güneydoğu Hizmetlerinde Gönüllülük Esası, Özel Sağlık Finansman Sigortasının Kurulması
	Yerel Yönetimler	Büyük Londra Konseyi'nin ve Büyükşehir İlçe Belediyelerinin Kaldırılması Belediye Evleri Satın Alma Hakkı, Kiracılar için Düzenlemeler	İstanbul'da Uygulanan Yap-İşlet-Devret Projesi Yatırımlar (Baraj, Havaalanı, Terminal, Termik Santral Üniteleri, Otoyol) Emlak Bankasına Müracaatla Ev Sahibi Olma Projesi, İskân Projesi
	Terörle Mücadele	IRA Terör Örgütü ile Mücadele, İngiliz-İrlanda Anlaşması	PKK Terör Örgütü ile Mücadele
	Yasa Değişiklikleri	İstihdam Yasası (Grevlerle Mücadele Konusunda Değişiklikler)	Siyasi Yasakların Kaldırılması, Sendika Hakkı, Siyasal Parti Kanununda Değişiklikler
Dış Politikalar	AB ve Çeşitli Ülkelerle İlişkiler	AET İlişkileri Çeşitli Ülkelerle İlişkiler: Rodezya, ABD İlişkileri, ABD-Sovyetler Birliği İlişkileri	AET'ye Üyelik için AB Görüşmeleri Çeşitli Ülkelerle İş birliği Anlaşmaları Gümrük Birliği Anlaşması

Savunma Politikaları	Falkland Savaşı	Çelik Harekâtı, Kardak Krizi
Siyasi Duruş ve Liderlik Tarzları	Daha çok ideolojik bir lider profiline sahip olmuş, sert, kararlı ve uzlaşmaz bir liderlik tarzı sergilemiş, erkek egemen siyasette "kadını" özellikler sergilemek yerine, geleneksel erkek liderlik özelliklerini benimsemiş.	Pragmatik bir teknokrat imajı çizmiş, daha yumuşak bir liderlik tarzı sergilemiştir. Akademisyen kimliğini ve batılı kadın imajını öne çıkarmış hem modern hem geleneksel değerleri dengeleyen bir profil çizmiş.
Siyasal Miras	İngiltere'yi derinden değiştirdi, Thatcherizm olarak adlandırılan bir ekonomik/siyasi doktrin yarattı. Kadın siyasetçilere yönelik önyargıları kırdı. Kadınların en üst düzey siyasi pozisyonlarda başarılı olabileceğini gösterdi. Ancak diğer kadın siyasetçilerin önünü açma konusunda aktif bir çaba göstermedi.	Siyasal mirası daha tartışmalıdır, ekonomik krizler ve siyasi çalkantılar döneminin hatırlanmasında etkili olmuştur. Türk siyasetinde kadın liderliğine dair bir örnek oluşturdu. Muhafazakâr kesimde kadın siyasetçilerin kabul görmesine katkı sağladı. Ancak kadın hakları konusunda sistematik reformlar gerçekleştirmedi.
Toplumsal Etkisi	Thatcher sonrası kadın siyasetçiler artış gösterdi. Theresa May ve Liz Truss gibi kadın başbakanlar geldi. Ancak siyasette kadın-erkek eşitliği tam olarak sağlanamadı.	Çiller sonrası üst düzey siyasette kadın temsiliinde önemli bir artış olmadı. Kadın siyasetçiler hala parti liderliği pozisyonlarında çok az yer alıyor. Bir daha kadın başbakan olmadı.
Başbakanlık Sonrası	1990 yılı istifa etmesinin ardından siyasi kariyeri sonlanmıştır.	Koalisyon Hükümetinde Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Bir süre muhalefet liderliği yapmış ve 2002 genel seçimlerinden sonra istifa etmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kadınlar üst düzey siyasal yönetim kadrolarında 1960 yılından itibaren yer almaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren kadın siyasal liderler, siyaseti etkilemeyi başarmış ve sayıları zamanla artmıştır. Araştırmada dünya ve ülke siyasetlerini etkilemeyi başaran kadın siyasal liderlerden Thatcher ile Çiller başbakanlık dönemleri kapsamında karşılaştırılmıştır. Thatcher, 1979–1990 yılları arasında üç dönem art arda başbakanlık yapmıştır. Türkiye siyasetinde önemli bir yer edinen, Türkiye'nin ilk ve son kadın başbakanı olan Tansu Çiller ise 1993–1996 yılları arasında üç koalisyon hükümeti kurarak Başbakanlık yapmıştır. Söz konusu kadın başbakanlar farklı ülkelerde ve dönemlerde görev yapmaları ancak sağ ideolojik konumda olan siyasi partilerde görev almaları, birbirlerine yakın dönemlerde göreve gelmeleri ve ülkelerinin ilk kadın başbakanı olmaları bakımından karşılaştırmaya değer görülmüştür. Söz konusu kadın başbakanların hayatı, siyasete girişleri, erkek egemen siyaset mekanizmasında nasıl

yükseldikleri, siyasal kariyerleri ve başbakanlık dönemlerindeki politika ve söylemleri karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Hayatları bakımından kadın siyasal liderler farklı kültür ve sosyoekonomik gelişmişliğe sahip ülkelerde doğmuştur. Thatcher İngiliz eğitim sisteminde, Çiller ise Amerikan eğitim sisteminde yetişmiştir. Thatcher, öğrencilik yılları ve çalışma hayatında siyasi faaliyetlerle ilgiliyken, Çiller ise eğitim hayatında siyasal faaliyetlerle ilgilenmemiş, çalışma hayatında danışmanlık yaptığı dönemde dolaylı yollarla siyasal faaliyetlerle ilgilenmiştir. Siyasal kariyerlerinde parti üyeliğinden parti liderliğine uzanan süreçte, Thatcher parti üyeliğinin ardından yaklaşık 10 yıl sonra milletvekili seçilmiş, parti liderliğine kadar hükümette çeşitli birimlerde görev yaparak uzun süre siyasi deneyim kazanmıştır. Çiller ise parti üyeliğinin ardından yaklaşık 1 yıl sonra milletvekili seçilmiş, parti lideri olmadan hükümette sadece bakanlık göreviyle kısa bir deneyim yaşamıştır. Çiller, siyasetin en alt tabanından yetişmeden DYP'ye girmesinden 3 yıl sonra parti lideri seçilmiş ve başbakan olarak siyasal kariyerinde en zirveye ulaşmıştır.

Thatcher ve Çiller, ideolojik olarak sağ konumda bulunan söz konusu partilerin genel başkanlık yarışına tek kadın aday olarak katılmış, deneyimli erkek adaylarla yarışmış ve parti liderliği mücadelesinde en yüksek oyu olarak partilerinin ilk kadın parti lideri sonrasında ülkelerinin ilk kadın başbakanı olmuşlardır. İki kadın siyasal liderin siyasette yükselirken yaşadıkları zorluk ve kolaylaştırıcı faktörler ülke özelinde incelenmiştir. DYP ve Muhafazakâr Parti'nin değişim isteği ve ülkelerinin siyasal konjonktürü iki liderin siyasete girmesi konusunda kolaylaştırıcı etki yapsa da DYP ve Muhafazakâr Parti'nin kadın temsili konusundaki ideolojileri ve tutumlarının olumlu olmadığı söylenebilir. Özellikle partinin tutucu davranışları nedeniyle Thatcher, Muhafazakâr Parti içinde zorluklar yaşamış eril siyasetle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Thatcher'ın parti lideri olarak seçilmesinde partideki değişim isteği kolaylaştırıcı etki yapsa da siyasal deneyimi de çok etkili olmuştur. Benzer şekilde parti liderliği yarışını Çiller'in kazanmasında; DYP'nin liberal ve modern görünme çabasıyla değişim isteği, böylece kentli seçmene hitap etme çabası etkili olmuştur. Çiller'in başbakanlığa gelişi ise Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı seçilmesiyle DYP'de oluşan liderlik boşluğuyla bağlantılı olmuş, ABD'de eğitim görmüş olması, ekonomi profesörü kimliği ile Türkiye'nin 1990'lardaki ekonomik sorunlarına teknokrat çözümler getireceği beklentisi yaratmıştır. Ayrıca batılı, modern ve eğitimli kadın imajı, Türkiye'nin modernleşme idealleriyle örtüşmüştür.

Kadın siyasi aktörlerin parti liderliği mücadeleleri benzerlik gösterirken; siyasal kariyerlerinde yükselme aşamaları, politika ve seçim başarıları iktidarda ve muhalefette kalma süreleri farklılık göstermiştir. Thatcher, ilk 4 yıl muhalefet lideri olarak sonraki 11 yıl başbakan olarak toplamda 15 yıl parti liderliği yapmıştır. Parti liderliği döneminde yapılan genel seçimlerin üçünde de partisini iktidara getirmiş ve Muhafazakâr Parti'nin oy oranları yükselmiştir. Thatcher, muhalefet liderliği döneminde katıldığı seçimlerde yüksek oy alarak 1979 yılında İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olmuştur. Katıldığı üç genel seçimde aldığı yüksek oylarla 11 yılda 3 hükümet kurarak Başbakanlık görevini yürütmüştür. Çiller ise ilk 4 yıl başbakan ve koalisyon ortağı olarak, sonraki 5 yıl muhalefet lideri olarak toplamda 9 yıl parti liderliği yapmıştır. 1993 yılında parti lideri seçilmesiyle partisinin iktidarda olmasından dolayı herhangi bir seçime katılmadan Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuş ve parti liderliği döneminde yapılan genel seçimlerde DYP'nin oy oranları düşmüştür.

Liderlerin ekonomi, iç ve dış politika ve söylemlerini şekillendiren dinamiklerin siyasi partilerinin ideolojik çizgisi, ülke ve dünya koşullarının etkisi ve kişisel liderlik tarzlarının etkisi

olduğu söylenebilir. Ancak Çiller'e göre Thatcher'ın kişisel olarak kadın liderliğinin etkisinin çok daha baskın olduğu söylenebilir. 1979–1990 arasında kesintisiz başbakanlık yapan Thatcher döneminde İngiltere, ekonomik kriz ve sendikal hareketlerle mücadele ederken; 1993–1995 arasında başbakanlık yapan Çiller döneminde Türkiye, yüksek enflasyon, terör olayları ve siyasi istikrarsızlıkla mücadele etmiştir. *Ekonomi politikalarında* enflasyonla mücadele konularına odaklanan kadın başbakanların ekonomik kriz ile mücadelesi benzerlik gösterirken, bu mücadele kapsamında uyguladıkları ekonomi politikalarının başarısı farklılık göstermiştir. İki lider liberal ekonomi politikalarını, serbest piyasa ekonomisini savunmuştur. Thatcher'ın uyguladığı ekonomi politikaları olumlu sonuçlanırken, Çiller'in uyguladığı ekonomi politikalarıyla bir başarı elde edilmemiştir. Thatcher serbest piyasa ekonomisinin sıkı bir savunucusu olarak, sendikaların gücünü kırmış, devlet işletmelerini özelleştirmiş ve finansal piyasaları serbestleştirmiştir. Çiller de benzer şekilde liberal ekonomi politikaları benimsemiş ve özelleştirmelere ağırlık vermiş; ancak Thatcher kadar radikal reformlar yapamamıştır. Thatcher çok daha uzun süre iktidarda kalıp politikalarını daha kapsamlı uygulama şansı bulurken; Çiller koalisyon hükümetlerinde görev yapması, siyasi kariyerinin daha kısa sürmesi ve dönemin zorlu koşulları nedeniyle politikalarını tam olarak uygulayamamış ve benzer bir etki yaratamamıştır. Thatcher ve Çiller'in ekonomi, iç ve dış politikaları incelendiğinde uygulanan politikaların farklılıklarının yanı sıra daha çok benzerlik gösterdiği görülmüştür. *İç politikalar* kapsamında eğitim alanında yükseköğretim kurumlarına yönelik politikalar, sağlık alanında özelleştirme anlayışının yer aldığı politikalar, yerel yönetimlerde konut politikaları, terörle mücadele konusunda uygulanan politikadaki başarıları ve ülkelerin iç sorunlarının çözümüne yönelik gerçekleştirilen yasa değişiklikleri benzerlik göstermektedir. Her ne kadar söz konusu kadın başbakanların uyguladığı iç politikalarda benzerlik görülse de sağlık ve yerel yönetimler alanlarındaki politika başarıları farklılık göstermiştir. *Dış politikalar* kapsamında ise kadın başbakanların AET/AB ile ilgili ilişkileri farklılık gösterirken; diğer ülkelerle, ülke çıkarları açısından iletişimi, savunma politikalarındaki tutumları ve başarıları benzerlik göstermektedir. Thatcher İngiltere'yi derinden değiştirmiştir. İngiltere'de uyguladığı ekonomi politikalarıyla başlarda tepki çekse de uzun vadede politikaların faydası görülmüş ve benimsediği ekonomi politikası anlayışını birçok ülke ve siyasal lider örnek alarak benimsemiştir. Ayrıca Thatcher, "Thatcherizm" olarak adlandırılan bir ekonomik/siyasi doktrin yaratmıştır. Thatcher'a söylenen ve kabul gören "Demir leydi" siyasal söylem ve lakabı, Türkiye'de Çiller'e yakıştırılsa da Çiller'in siyasi mirası daha tartışmalıdır. Söz konusu dönem ekonomik krizler ve siyasi çalkantılarla hatırlanmaktadır.

Thatcher kararlı, sert ve uzlaşmaz bir liderlik tarzı benimsemiş ve bunu yansıtan Demir Leydi sıfatıyla anılmıştır. Erkek egemen siyasette kadınsı özellikler sergilemek yerine, geleneksel erkek liderlik özelliklerini benimsemiş, kabinesinde çok az kadın bakan bulundurmuş, kadın hareketlerine mesafeli durmuştur. Çiller ise daha yumuşak bir liderlik tarzı benimsemiş, akademisyen kimliğini ve batılı kadın imajını öne çıkartmıştır. Hem modern hem geleneksel değerleri dengeleyen bir profil çizmeye çalışmıştır. Thatcher'ın aksine, Çiller kadın kimliğini stratejik olarak kullanarak, politik söylemlerinde ve konuşmalarında "anne" ve "baci" rollerini vurgulayarak toplumsal kabul görmeyi amaçlamıştır. Thatcher, kadın siyasetçilerin önünü açma konusunda aktif bir çaba göstermemesine rağmen İngiltere'de ilk kadın başbakan olarak kadın siyasetçilere yönelik ön yargıları kırmıştır. Politik başarısıyla da kadınların en üst düzey siyasi pozisyonlarda başarılı olabileceğini göstermiştir. Thatcher gibi Çiller de kadın hakları konusunda sistematik reformlar gerçekleştirilmediği de muhafazakâr sağ siyasette kadın siyasetçilerin kabul görmesine katkı sağlamış, Türk siyasetinde kadın liderliğine dair önemli bir örnek oluşturmuştur. İki ülkede de siyasette kadın-erkek eşitliği tam olarak sağlanamasa da Thatcher sonrası

İngiltere’de kadın siyasetçiler artış göstermiş, Muhafazakâr Parti’den Theresa May (2016–2019) ve Liz Truss (2022) gibi kadın başbakanlar göreve gelmiştir. Türkiye’de ise Çiller sonrası üst düzey siyasette kadın temsiliinde önemli bir artış olmamıştır. Ayrıca kadın siyasetçiler hala daha parti liderliği ve başbakanlık pozisyonlarında çok az yer alırken, yerel ve ulusal siyasette kadın kotası tartışmaları devam etmektedir.

Sonuç olarak birbirlerine yakın dönemlerde görev yapan, ülkelerinin ilk kadın başbakanı olan Thatcher ve Çiller’in; siyasete ilgi duyma, siyasete katılma zamanları ve siyaset ve hükümet deneyimleri, siyasal kariyerlerinde yükselme başarıları farklılık göstermiştir. Parti liderliğine yükselmelerindeki faktörler, parti liderliği seçim süreçleri, başbakanlık dönemi politikaları benzerlik gösterirken; seçim başarıları ve başbakanlık süreleri farklılık göstermiştir. İki kadın liderde erkek egemen siyasette merkez sağ muhafazakâr siyaset alanında kendi ülkelerinde ilk kadın başbakan unvanını almayı başarmış siyasetçilerdir. Erkek egemen siyaset mekanizmasında giyim tarzları, saç stilleri, kullandığı aksesuarlarla da ulusal ve uluslararası alanda dikkat çekerek güçlü bir kadın başbakan imajıyla en önemli temsil mekanizmalarından biri olan “başbakanlık” konumunda ülkelerinde siyasal anlamda iz bırakmışlardır. Her iki lider de kendi dönemlerinde erkek egemen siyasette var olmayı başarmış, ancak sistemi dönüştürme konusunda sınırlı kalmışlardır. Thatcher’ın İngiliz siyasetine etkisi daha kalıcı olurken, Türkiye’de Çiller’in etkisi daha çok sembolik düzeyde kalmıştır. Her iki örnek de göstermektedir ki kadın liderlerin varlığı tek başına siyasetin erkek egemen yapısını değiştirmeye yetmemekte bunun için daha sistematik ve yapısal değişimler gerekmektedir.

NOTLAR

¹ Gölge kabine, parlamenter sistemlerle yürütülen ülkelerde muhalefet lideri tarafından oluşturulan, hükümet kabinesine alternatif olarak ana muhalefet milletvekillerinden oluşmaktadır. Gölge kabinedeki, gölge bakanların bir sonraki seçimde muhalefet partisinin iktidara gelmesi durumunda hükümet kabinesinde yer alması beklenir.

² İlk tur seçimlerde; Margaret Thatcher 130, Edward Heath 119, Hugh Fraser 16 oy almıştır. İkinci turda ise; Margaret Thatcher 146, William Whitelaw 79, Geoffrey Howe 19, Jim Prior 19, John Peyton 11 oy almıştır

³ İlk tur seçimlerde; Margaret Thatcher 130, Edward Heath 119, Hugh Fraser 16 oy almıştır. İkinci turda ise; Margaret Thatcher 146, William Whitelaw 79, Geoffrey Howe 19, Jim Prior 19, John Peyton 11 oy almıştır.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırma için Etik Kurul Onayına ihtiyaç yoktur.

Yazar Katkıları

Hazal Eroğlu: Katkı oranı %50

Niran Cansever: Katkı oranı %50

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek Beyanı

Bu çalışma herhangi bir kurumdan destek almamıştır.

KAYNAKÇA

7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. (1995, 26 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 22355). 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22355.pdf> adresinden alınmıştır.

Aitken, J. (2013). *Margaret Thatcher power and personality*. In Bloomsbury.

Arat, Y. (1998). A woman prime minister in Turkey: Did it matter? *Women and Politics*. ss. 1-21.

Arcaş, C. (2001), *Etekli demokrasi*. Bilgi Yayınevi.

- Arcayürek, C. (2002). *Çankaya muhalefeti*. Bilgi Yayınevi.
- Başbakan Tansu Çiller'in konuşmaları. (1995a). Başbakanlık Basın Merkezi.
- BBC News (2015). Dünyada hangi ülkeler kadınlar tarafından yönetiliyor? 31 Mart 2024 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150112_dunyanin_kadin_liderleri adresinden alınmıştır.
- Bennett, C. (2010). *Muslim women of power: Gender, politics and culture in Islam*. 1. Baskı. London. Bloomsbury Publishing Plc.
- Bildirici, F. (1998). *Maskeli Leydi tekmili birden - Tansu Çiller*. Ümit Yayıncılık.
- Blundell, J. (2008). *Margaret Thatcher a portrait of the Iron Lady*. Algora Publishing.
- Brown, J. M. (1994). Tansu Çiller and the question of Turkish identity. *World Polity Journal*, 55–60.
- Bülbül, A. (2019). Başbakan Angela Merkel dönemi Almanya'nın Ortadoğu Politikası (Tez No. 584037) [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi].
- Campbell, J. (2011). *The Iron Lady Margaret Thather from grocer's to prime minister*. Penguin Books.
- Cannadine, D. (2017). *Margaret Thatcher a life and legacy*. Oxford University Press.
- Cansever, N. (2019). Türk siyasal hayatında yöneten sağın bölünmesi: 1990'lı yıllarda Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi karşılaştırmalı analizi (Tez No. 601815) [Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Cansever, N., & Kiriş, H. M. (2021). *Yöneten sağda rekabet ve dönüşüm*. Detay Yayıncılık. Ankara
- Carlton Club. (2024). Carlton club history. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.carltonclub.co.uk/the-club/history/> adresinden alınmıştır.
- Carpenter, D. S. (2014). *Great leaders Margaret Thatcher*. The Editors of New Word City.
- Crines, A. S. vd. (2016). *The political rhetoric and oratory of Margaret Thatcher*. Palgrave Macmillan.
- Çiller, T. (1993). *DYP Genel Başkanı ve Başbakan Tansu Çiller'in Konuşmaları*. Başkanlık Basın Merkezi.
- Çiller, T. (1994). *DYP Genel Başkanı ve Başbakan Tansu Çiller'in Konuşmaları*. Başbakanlık Basın Merkezi.
- Çiller, T. (1995a). *Başbakan Tansu Çiller'in Konuşmaları*. Başbakanlık Basın Merkezi.
- Çiller, T. (1995b). *Türkiyem*. Ankara.
- Çiller, T. (2002). *Prof. Dr. Tansu Çiller değişim ve demokrasi söylemleri*. Doğru Yol Partisi Yayınları.
- Demirkürek, İ. (2011). 1980 Sonrası değişimin ışığında kadın ve liderlik olgusu: Tansu Çiller örneği (Tez No. 302057) [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].

- Doğru Yol Partisi & Anavatan Partisi. (1996). *Doğru Yol Partisi ile Anavatan Partisi Ortak Hükümet Protokolü ve Ekleri*. 6 Mayıs 2023 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/5f10b799-155f-44de-9900-e288892c4b0b> adresinden alınmıştır.
- Doğru Yol Partisi. (1998). *II. Demokrasi Programı*. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/87d36890-28c3-4f0d-be1d-58c736160137> adresinden alınmıştır.
- Doğru Yol Partisi. (1990). 3. Olağan Büyük Kongresi sonuç belgesi, 24–25 Kasım 1990. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi.
- Doğru Yol Partisi. (1995). *Doğru Yol Partisi 12 yaşında*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi.
- Electoral Calculus (2024). Election history and commentary. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.electoralcalculus.co.uk/commentary.html> adresinden alınmıştır.
- Erel, N., & Bilge, A. (1994). *Tansu Çiller'in siyaset romanı*. Bilgi Yayınevi.
- Eroğlu, H., & Cansever N. (2023). Dünya'da siyasal alanda kadın liderler. E. Osman & G. Gafurova (Eds.), *International İstanbul Modern Scientific Research Congress-V: The of Full Texts* ISBN: 978-625-367-198-3. 5. Uluslararası İstanbul Modern Bilimsel Araştırmalar Kongresi (ss. 404-417).
- Euronews (2019). Dünyada hangi ülkeleri kadın liderler yönetiyor?. 01 Nisan 2024 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/12/12/hangi-ulkeleri-kadin-liderler-yonetiyo-r-finlandiya-kadinlar-icin-secme-secilme-turkiye> adresinden alınmıştır.
- Evans, J. E. (1997). *Thatcher and Thatcherism*. Routledge.
- Global Women Leader (2024). 8 Dynamic women prime ministers shaping global politics in 2024. 31 Mart 2024 tarihinde <https://www.theglobalwomanleader.com/> adresinden alınmıştır.
- Gökmen, Y. (1999). *Sarışın güzel kadın*. Doğan Kitapçılık.
- Heppell, T. (2008). *Choosing the Tory Leader: Conservative Party Leadership elections from heath to cameron*. Tauris Academic Studies.
- IPU Parline. İngiltere Seçim sonuçları. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://data.ipu.org/parliament/GB/GB-LC01/election/GB-LC01-E20240704/> adresinden alınmıştır.
- IPU Parline. Türkiye Seçim sonuçları. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://data.ipu.org/parliament/TR/TR-LC01/election/TR-LC01-E20230514/> adresinden alınmıştır.
- Jalalzai, F. (2004). Women political leaders: Past and present. *Women & Politics*, 26(3-4), 85-108.
- Jalalzai, F. (2014). Gender, presidencies, and prime ministerships in Europe: Are women gaining ground?. *International Political Science Review*, 35(5), 577-594.
- Jenkins, S. (2020). *İngiltere'nin kısa tarihi*. Çev: Kocabaşoğlu, U. İletişim Yayınları.
- Kelly, S. (2021). *Margaret Thatcher: The Conservative Party and the Northern Ireland Conflict 1975 – 1990*. Bloomsbury Publishing.

- Kesgin, B. (2012). *Tansu Çiller's leadership traits and foreign policy. Perceptions*, 29–50.
- Kösecik, M. (2000). Baş Vergisi'nin Başbakan Thatcher'ın istifasındaki rolü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 201–208.
- Kwarteng, K. (2015). *Thatcher's trial 180 days that created a conservative icon*. Public Affairs.
- Lewis, R. (1975). *Margaret Thatcher a personel and political biography*. Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Margaret Thatcher Foundation (1980a). Speech to Conservative Party conference. 11 Mart 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/104431> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation (1988a). Speech to the College of Europe. 11 Mart 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/107332> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1945). Speech in Sleaford. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/100817> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1975a). Press Conference after winning Conservative leadership 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/102452> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1975b). Remarks at Victory Party. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/102490> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1976a). Speech at Kensington Town Hall. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/102939> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1976b). The right approach. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/109439> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1979a). 1979 Budget. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/109497> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1979b). Press conference after Dublin European Council. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/104180> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1979c). Speech at youth for Europe rally. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/104088> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1980b). 1980 Budget. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/1094988> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1981). 1981 Budget. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/109499> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1982). Speech to Conservative Rally at Cheltenham. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/104989> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1983). Conservative General Election Manifesto 1983. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/110859> adresinden alınmıştır.

- Margaret Thatcher Foundation. (1984a). 1984 Budget. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/109501> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1984b). Speech to Conservative Party conference. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/105763> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1984c). TV Interview for BBC. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/105592> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1985). 1985 Budget. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/109502> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1986). US bombing of Libya. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/106363> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1988b). Speech to Conservative Women's conference. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/107248> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1989). Speech to Conservative Women's conference. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/107675> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1990a). Letter to Sir Geoffrey Howe MP. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/108236> adresinden alınmıştır.
- Margaret Thatcher Foundation. (1990b). Rome European Council. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.margaretthatcher.org/document/108234> adresinden alınmıştır.
- Medium (2020). The semiotics of Thatcher's handbag. 28 Şubat 2020 tarihinde <https://medium.com/exploring-history/the-semiotics-of-thatchers-handbag-5a8a4dfa5652> adresinden alınmıştır.
- Mogalakwe, M. (2006). The use of documentary research methods in social research. *African Sociological Review*, 10(1), 221-230.
- Moore, C. (2013). *Margaret Thatcher*. Penguin Books.
- Müller-Rommel, F. & Vercesi, M. (2017). Prime ministerial careers in the European Union: Does gender make a difference? *European Politics and Society*, 18(2), 245-262.
- Odatv (2022). 5 Nisan 1994, Bu tarihi krizden kaçınılabilirdi, oradaydım. 09 Mart 2024 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=UUKVxShKQFM> adresinden alınmıştır.
- Özdikmen, T. (2021). Margaret Thatcher'ın hayatı, kişiliği ve Türkiye'ye bakışı (Tez No. 694276) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].
- Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (1994, 27 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 22124). 22 Kasım 2024 tarihinde <https://resmigazete.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Paker, T. (2015). Durum Çalışması. (Edt.), Fatma Nevra Seggie, Yasemin Bayyurt. *Nitel Araştırma*. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 119-134.

- Paxton, P., & Hughes, C. (2007). Women as presidents, prime ministers and government ministers. Paxton, P. Hughes, M. M. & O'Connor, K. (2010). *Gender and Women's Leadership: A Reference Handbook*, 321-30.
- Posta (2018). Tansu Çiller'in beyaz renk düşkünlüğü (Tansu Çiller Stili). 28 Şubat 2024 tarihinde <https://www.posta.com.tr/galeri/tansu-ciller-in-beyaz-renk-duskunlugu-tansu-ciller-stili-1363559/11> adresinden alınmıştır.
- Saybaşı, K. (1995). *DYP-SHP Koalisyonu'nun üç yılı*. Bağlam Yayıncılık.
- Seldon, A., & Daniel, C. (2013). *Britain under Thatcher*. Routledge.
- Statista (2023). Number of countries where the de facto highest position of executive power was held by a woman from 1960 to 2023. 31 Mart 2024 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/1058345/countries-with-women-highest-position-executive-power-since-1960/> adresinden alınmıştır.
- Tali, R. (2022). En yüksek cam tavanlara meydan okumak: Latin Amerika kadın devlet başkanları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Thatcher, M. (1993). *The downing street years*. HarperCollins Publishers.
- Thatcher, M. (1995). *The path to power*. HarperCollins Publishers.
- The Editors of New Word City. (2013). *Margaret Thatcher: A life*. New Word City.
- The World Bank (2022a). GDP–Türkiye. 09 Mart 2024 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR> adresinden alınmıştır.
- The World Bank (2022b). GDP–United Kingdom. 08 Mart 2024 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=GB> adresinden alınmıştır.
- ThoughtCo (2019). Women prime ministers and presidents: 20th Century. 31 Mart 2024 tarihinde <https://www.thoughtco.com/women-prime-ministers-presidents-20th-century-3530291> adresinden alınmıştır.
- TRT Arşiv (2018). 5 Nisan kararları. 09 Mart 2024 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=289OhrZKAAQ> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). Milletvekili Genel Seçim seçimleri 1932–2011 (ISBN 978-975-19-5319-3). Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası. Ankara.
- Uzman Erbaş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. (1993, 12 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 21666). 22 Kasım 2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Worldwide Guide to Women in Leadership (2017). Woman prime ministers. 31 Mart 2024 tarihinde https://www.guide2womenleaders.com/Premier_Ministers.htm adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 12. Baskı. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, O. (2016). Türk ve Alman siyaset yaşamında kadın figürü ve politik söylemleri. Politik dilbilim incelemesi, Angela Merkel ve Tansu Çiller Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2).

Yin, R. K. (2018). *Case study research: Design and methods*. 6. Baskı. London. Sage Publications.